МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

на тему: ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ УЯВЛЕНЬ ПРО СВОЄ МАЙБУТНЄ ЕКОНОМІЧНЕ СТАНОВИЩЕ

Виконала: студентка ІІ курсу,
групи 8.0534-з-2-дн
спеціальності: 053 Психологія
освітньої програми: Психологія
Петухова Ольга Олександрівна
Керівник: д-р пед. наук, професор
кафедри соціальної педагогіки та
спеціальної освіти Татьянчикова І. В.
Рецензент: канд. пед. наук, доцент
кафедри педагогіки та психології
освітньої діяльності Голованова Т. П.

Запоріжжя - 2026

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціальної педагогіки та психології
Кафедра психології
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 053 Психологія
Освітня програма 053 Психологія

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____

к.психол.н., доцент. Н.О. Губа

«____»_____2026 р.

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

Петуховій Ользі Олександрівні

1. Тема роботи Психологічні аспекти формування в учнів з особливими потребами уявлень про своє майбутнє економічне становище
2. Керівник роботи Татьянчикова І. В., докт. пед. н., професор кафедри соціальної педагогіки та спеціальної освіти

затверджені наказом ЗНУ від «02» 10. 2025 року № 1393-с

3. Термін подання студенткою роботи _____
4. Вихідні дані до роботи науково-педагогічна література з психології розвитку та спеціальної педагогіки.
5. Зміст розрахунково-пояснювальної записки: проаналізувати наукову літературу щодо економічного самовизначення та особливостей розвитку учнів з особливими потребами; визначити специфіку уявлень про економічне майбутнє в учнів з особливими потребами; виявити психологічні фактори, що сприяють або перешкоджають формуванню адекватного бачення економічного становлення; розробити та апробувати психологічну програму підтримки економічного самовизначення учнів з особливими потребами.
6. Перелік графічного матеріал: 1 рисунок.

7. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Вступ	Татьянчикова І. В., професор		
Розділ 1	Татьянчикова І. В., професор		
Розділ 2	Татьянчикова І. В., професор		
Розділ 3	Татьянчикова І. В., професор		
Висновки	Татьянчикова І. В., професор		

8. Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір та систематизація матеріалу	квітень - травень 2025 р.	Виконано
2	Робота над вступом	травень 2025	Виконано
3	Робота над першим розділом	червень - липень 2025	Виконано
4	Робота над другим розділом	серпень 2025	Виконано
5	Робота над третім розділом	вересень - жовтень 2025	Виконано
6	Написання висновків	листопад 2025 р.	Виконано
7	Передзахист	грудень 2025 р.	Виконано
8	Нормоконтроль	січень 2026	Виконано

Студентка _____ О. О. Петухова

Керівник роботи _____ І. В. Татьянчикова

Нормоконтроль пройдено
Нормоконтролер _____ М. І. Гречаник

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота магістра: 107 сторінок, 1 рисунок. 23 джерела.

Об’єкт дослідження – уявлення про економічне майбутнє в учнів з особливими потребами.

Предмет дослідження – освітні програми формування уявлень про своє економічне майбутнє у учнів з особливими потребами .

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та аналітично узагальнити сучасні підходи до фінансової грамотності й кар’єрного консультування учнів з особливими потребами, виявивши психологічні механізми їх впливу на готовність до професійного самовизначення та соціальної адаптації.

Гіпотеза: припускається, що системне запровадження освітніх програм з фінансової грамотності, підліткового підприємництва та індивідуального кар’єрного супроводу (зокрема — за участі кар’єрних радників) позитивно впливатиме на психологічне благополуччя і самостійність учнів з особливими потребами. Це може проявлятися у підвищенні відчуття власної ефективності, зниженні тривожності щодо майбутнього, формуванні більш реалістичних життєвих і професійних очікувань, а також у посиленні мотивації до навчання та працевлаштування. Водночас очікується, що індивідуальні кар’єрні плани й міждисциплінарний супровід (педагоги, психологи, сім’я, роботодавці) сприятимуть кращій адаптації на ринку праці та розвитку навичок саморегуляції, відповідальності й соціальної включеності.

Результати дослідження можуть бути впроваджені в закладах загальної середньої та спеціальної освіти, інклюзивно-ресурсних центрах (ІРЦ) професійно-технічних навчальних закладах, в психологічно консультативних службах, у вищій школі в процесі підготовки та підвищення кваліфікації спеціальних психологів, соціальних педагогів та реабілітологів.

УЧНІ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ, ЕКОНОМІЧНІ УЯВЛЕННЯ, ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ, ЖИТТЄВЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ, ЕКОНОМІЧНА СОЦІАЛІЗАЦІЯ, МАЙБУТНЄ ЕКОНОМІЧНЕ СТАНОВИЩЕ, ПРОФЕСІЙНА ОРІЄНТАЦІЯ, СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ, СУБ“ЄКТИВНИЙ ДОБРОБУТ.

SUMMARY

Petukhova O. O. Psychological aspects of forming in students with special needs ideas about their future economic situation.

The qualifying work consists of Introduction, 3 Chapters, Conclusion, References (23 items). The qualifying work volume is 110 pages long, 107 of them – main text. There are 5 tables and 3 illustrations.

The qualifying paper presents a theoretical review and describes an empirical study of the psychological characteristics of forming ideas about the future economic situation in students with special needs. The master's thesis consists of three chapters, each addressing different aspects of economic self-determination and social adaptation of students with special educational needs.

The research object: ideas about the future economic situation in students with special needs.

The research subject: educational programs aimed at forming ideas about one's future economic situation in students with special needs.

The research goal: to theoretically substantiate and analytically summarize modern approaches to financial literacy and career counseling for students with special needs, identifying the psychological mechanisms of their influence on readiness for professional self-determination and social adaptation.

The research objectives are:

1. To analyze scientific literature on economic self-determination and developmental characteristics of students with special needs.
2. To identify the specific features of ideas about the future economic situation in students with special needs.
3. To determine psychological factors that facilitate or hinder the formation of an adequate vision of economic development.
4. To develop and test a psychological support program aimed at economic self-determination of students with special needs.

Chapter 1, “Theoretical Analysis of Students’ Ideas about Their Future Economic Development,” provides a theoretical analysis of the concept of economic self-determination, psychological foundations of economic socialization, and the peculiarities of forming economic representations in students with special needs.

Chapter 2, “Program for Forming Ideas about Future Economic Development in Students with Special Needs,” presents the structure, content, and methodological foundations of the psychological program designed to support the development of economic awareness, financial literacy, and career orientation.

Chapter 3, “Evaluation of the Effectiveness of the Program for Forming Ideas about Future Economic Development in Students with Special Needs,” presents the results of the empirical study, statistical analysis of the obtained data, and an assessment of the effectiveness of the implemented psychological program.

Keywords: students with special needs, economic representations, psychological aspects, life self-determination, economic socialization, future economic situation, career guidance, social adaptation, subjective well-being.

ЗМІСТ

ВСТУП 7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АНАЛІЗ УЯВЛЕНЬ В УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ ПРО СВОЄ МАЙБУТНЄ ЕКОНОМІЧНЕ СТАНОВЛЕННЯ 13
1.1. Психологічний феномен економічного самовизначення особистості учнів з особливими потребами 13
1.2. Психологічні умови формування уявлень про економічне становлення майбутнього в учнів з особливими потребами 24
1.3. Психологічні чинники формування особистості в учнів з особливими потребами 33
РОЗДІЛ 2. ПРОГРАМА ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО СВОЄ МАЙБУТНЄ ЕКОНОМІЧНЕ СТАНОВЛЕННЯ В УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ 40
2.1. Обґрунтування програми формування уявлень про своє майбутнє економічне становлення в учнів з особливими потребами 40
2.2. Характеристика основних етапів впровадження програми 70
РОЗДІЛ 3. ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОГРАМИ ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ УЯВЛЕНЬ ПРО СВОЄ МАЙБУТНЄ ЕКОНОМІЧНЕ СТАНОВЛЕННЯ 79
3.1. Аналіз результатів апробації програми формування в учнів з особливими потребами уявлень про своє майбутнє економічне становлення 79
3.2. Методичні рекомендації викладачам і кураторам щодо формування в учнів з особливими потребами сталих уявлень про своє майбутнє економічне становлення 87
ВИСНОВКИ 110
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 107

ВСТУП

Сучасний світ, перебуваючи в умовах постійних соціально-економічних трансформацій, характеризується динамічними змінами, які формують нові реалії економічного розвитку та соціального функціонування особистості. У цьому контексті особливої актуальності набуває проблема соціалізації дітей з особливими освітніми потребами, зокрема формування в них уявлень про власне економічне майбутнє як складової життєвого та професійного самовизначення.

Центральне місце в процесі соціалізації учнів з особливими потребами посідає освіта, яка виступає ключовим механізмом їхньої інтеграції в суспільство, відкриваючи можливості для соціального, економічного та професійного зростання, реалізації індивідуальних здібностей і потенціалу. Економічна освіта та фінансова грамотність у цьому аспекті набувають особливого значення, оскільки сприяють формуванню в учнів реалістичного бачення власного майбутнього економічного становища, готовності до самостійного життя та усвідомленого вибору професійного шляху.

Для учнів з особливими потребами економічна освіта є не лише складовою навчального процесу, а й важливою формою соціального захисту, що створює передумови для підвищення рівня їхньої соціальної адаптації, економічної незалежності та активної участі в суспільному житті. В умовах трансформації українського суспільства зростає потреба у формуванні в таких учнів нових життєвих стратегій, розвитку компетентності, конкурентоспроможності, гнучкості та мобільності соціальної поведінки. Чим вищим є рівень сформованості життєвих і економічних ресурсів дитини, тим ефективніше вона здатна долати кризові стани, адаптуватися до змін і займати активну конструктивну позицію щодо власного майбутнього.

Важливе методологічне підґрунтя проблеми становлення особистості учнів з особливими потребами закріплено в Конвенції про права дитини, яка проголошує право кожної дитини на гідне, повноцінне життя, розвиток

почуття впевненості в собі та активну участь у житті суспільства. У цьому контексті формування уявлень про економічне майбутнє виступає важливим чинником забезпечення суб'єктності дитини та її соціальної включеності.

Актуальність даного дослідження полягає в комплексному вивченні психологічних особливостей формування уявлень про економічне майбутнє в учнів з особливими потребами та розробці ефективних освітньо-психологічних підходів до надання їм цілеспрямованої підтримки у здобутті необхідних знань, умінь і життєвих навичок.

Особливого значення у цьому процесі набуває налагодження ефективної партнерської взаємодії між закладом освіти та родиною. Батьки учнів з особливими потребами мають бути активними учасниками освітнього процесу, залученими до формування у дитини адекватних економічних уявлень і життєвих орієнтацій. Водночас існує низка проблем, що ускладнюють цей процес, зокрема недостатній рівень інформаційної підтримки батьків, обмежена взаємодія між школою та сім'єю, а також недостатня підготовленість педагогів до роботи в умовах інклюзивної освіти та партнерської співпраці з родинами.

Проблеми взаємодії школи й сім'ї, а також особливості психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими потребами висвітлені в працях В. Котирла, С. Ладивіра, Л. Островської, Т. Пагути та інших дослідників. Питання формування ефективних моделей співпраці з батьками розглядаються у працях Л. Вавіної, В. Бондаря, В. Засенка, А. Колупаєвої, І. Луценко, Т. Лормана, Дж. Депплера, Т. Дегтяренко, С. Хорош та інших науковців. За твердженнями І. Беха та Т. Пироженко, саме тісна та системна взаємодія між родиною, педагогами й психологами є визначальним чинником формування особистості дитини з особливими потребами та її поведінкових стратегій. Така спільна діяльність створює умови для розвитку в учнів усвідомлених уявлень про власне економічне становлення та перспективи майбутнього.

Об’єкт дослідження – уявлення про економічне майбутнє в учнів з особливими потребами.

Предмет дослідження – освітні програми формування уявлень про своє економічне майбутнє у учнів з особливими потребами .

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та аналітично узагальнити сучасні підходи до фінансової грамотності й кар’єрного консультування учнів з особливими потребами, виявивши психологічні механізми їх впливу на готовність до професійного самовизначення та соціальної адаптації.

Гіпотеза: припускається, що системне запровадження освітніх програм з фінансової грамотності, підліткового підприємництва та індивідуального кар’єрного супроводу (зокрема — за участі кар’єрних радників) позитивно впливатиме на психологічне благополуччя і самостійність учнів з особливими потребами. Це може проявлятися у підвищенні відчуття власної ефективності, зниженні тривожності щодо майбутнього, формуванні більш реалістичних життєвих і професійних очікувань, а також у посиленні мотивації до навчання та працевлаштування. Водночас очікується, що індивідуальні кар’єрні плани й міждисциплінарний супровід (педагоги, психологи, сім’я, роботодавці) сприятимуть кращій адаптації на ринку праці та розвитку навичок саморегуляції, відповідальності й соціальної включеності.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати наукову літературу щодо економічного самовизначення та особливостей розвитку учнів з особливими потребами.
2. Визначити специфіку уявлень про економічне майбутнє в учнів з особливими потребами.
3. Виявити психологічні фактори, що сприяють або перешкоджають формуванню адекватного бачення економічного становлення.
4. Розробити та апробувати психологічну програму підтримки економічного самовизначення учнів з особливими потребами.

Методи дослідження: теоретичні: аналіз і узагальнення наукових джерел; емпіричні: анкетування, проєктивні методики, спостереження, бесіди; методи математичної статистики (для обробки результатів).

Наукова новизна полягає у комплексному вивченні особливостей формування економічних уявлень саме в учнів з особливими потребами, що раніше залишалося поза увагою дослідників.; Виявленні специфічних чинників, які визначають ставлення цієї категорії дітей до своєї майбутньої фінансової спроможності (поєднання психофізичних обмежень та соціальних стереотипів); обґрунтуванні структури «економічного образу Я», що включає когнітивний, мотиваційний та ціннісний компоненти, адаптовані до можливостей учнів з особливими потребами; розробці нових підходів до психологічного супроводу, які інтегрують економічне виховання в загальну систему соціальної реабілітації. Ці результати доповнюють теорію спеціальної психології новими даними про життєве самовизначення особистості в умовах дизонтогенезу.

Практична значущість роботи полягає у впровадженні в роботу закладів шкільної освіти розроблених методичних рекомендацій щодо формування в учнів з особливими потребами сталих уявлень про своє майбутнє економічне становлення.

Основні терміни, що використовуються:

Учні з особливими потребами — основна цільова група; економічні уявлення — центральний об'єкт дослідження; психологічні аспекти — методологічний фокус роботи; життєве самовизначення — процес формування майбутніх планів; економічна соціалізація — засвоєння соціальних норм та фінансових ролей; майбутнє економічне становище — очікуваний рівень добробуту та доходів; професійна орієнтація — практичний шлях до реалізації економічних планів; соціальна адаптація кінцева мета інтеграції дитини в суспільство; суб'єктивний добробут — внутрішнє сприйняття своєї успішності.

Структура кваліфікаційної роботи магістра. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи становить 110 сторінок, список використаних джерел нараховує 23 найменування.

РОЗДІЛ І.
ТЕОРЕТИЧНІ АНАЛІЗ УЯВЛЕНЬ В УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ ПРО СВОЄ МАЙБУТНЄ ЕКОНОМІЧНЕ СТАНОВЛЕННЯ

1.1. Психологічний феномен економічного самовизначення особистості учнів з особливими потребами

Проблема економічного самовизначення особистості посідає важливе місце у сучасній психології та педагогіці, оскільки вона безпосередньо пов’язана із соціальною зрілістю, професійною орієнтацією та формуванням життєвих стратегій молоді. Під економічним самовизначенням розуміють процес усвідомленого вибору особистістю власної траєкторії економічної поведінки, що включає ставлення до праці, фінансової незалежності, професійної діяльності та соціально-економічної ролі в суспільстві.

Дослідженням уявлень про економічне майбутнє, соціалізацію та професійне становлення учнів з особливими потребами в Україні займаються науковці у сферах спеціальної психології, корекційної педагогіки та соціальної роботи. Основні українські автори та їхні напрями досліджень:

1. Соціалізація та життєве самовизначення Алла Колупаєва - провідна фахівчиня з інклюзивної освіти в Україні. Досліджує реалії та перспективи інклюзивного навчання, що є фундаментом для формування майбутніх життєвих стратегій учнів з ООП. Віктор Синьов - вивчає психологію дітей з інтелектуальними порушеннями, зокрема питання їхньої адаптації до самостійного життя та праці. Олена Хохліна - досліджує психологічні аспекти трудового навчання та професійної підготовки осіб з порушеннями інтелектуального розвитку, що безпосередньо стосується їхнього економічного майбутнього.

2. Економічна соціалізація та професійне майбутнє Ганна Олійник - досліджує особливості соціалізації дітей з особливими потребами в сучасному українському суспільстві, включаючи аспекти їхньої інтеграції в соціально-економічне середовище. Валентина Москаленко - хоча її праці присвячені загальній економічній соціалізації, вони є теоретичною базою для українських досліджень у цій галузі. Наталія Горішна - вивчає розвиток інклюзивної освіти та соціальну роботу з молоддю, що має інвалідність, у контексті їхнього майбутнього працевлаштування.

3. Психолого-педагогічний супровід Антоніна Обухівська та Тетяна Ілляшенкозайм - аються розробкою методик оцінки розвитку та супроводу дітей з ООП, що допомагає формувати у них адекватні уявлення про власні можливості в майбутньому. Леся Прохоренко — досліджує психологічні особливості навчальної діяльності та соціальної адаптації школярів із затримкою психічного розвитку. Важливо зазначити, що тема саме «економічного майбутнього» (фінансової грамотності, уявлень про доходи та витрати) для учнів з ООП в Україні часто розглядається як частина ширшого напряму — соціально-трудової адаптації та професійної орієнтації.

У психологічній науці економічне самовизначення особистості розглядається як багаторівневий феномен, що інтегрує мотиваційні, когнітивні, емоційні та поведінкові аспекти життєдіяльності людини. Для учнів з особливими потребами воно набуває особливого значення, оскільки визначає міру їхньої соціальної інтеграції, професійної реалізації та особистісної автономії. Структурно економічне самовизначення включає кілька взаємопов’язаних компонентів.

Структура економічного самовизначення

Науковці виділяють у цьому феномені декілька компонентів:

— Ціннісно - мотиваційний – система потреб, мотивів і цінностей, пов’язаних із трудовою діяльністю та матеріальним благополуччям.

— Когнітивний – знання про професії, економічні відносини, уміння співвідносити власні здібності з вимогами ринку праці.

— Емоційно-оцінний – рівень самооцінки та впевненість у власній професійній перспективі.

— Поведінський – практична готовність здійснювати кроки до реалізації обраної економічної ролі.

Тепер пропоную розглянути структуру економічного самовизначення в учнів з особливими потребами більш детально.

Ціннісно-мотиваційний компонент економічного самовизначення охоплює систему потреб, мотивів і цінностей, які визначають ставлення особистості до трудової діяльності та матеріального благополуччя. У психологічній науці підкреслюється, що саме мотиваційна сфера є внутрішнім рушієм активності індивіда, що зумовлює вибір професійної траєкторії та економічної ролі (А. Маслоу, Л. Божович).

Для учнів з особливими потребами значення цього компоненту особливо вагоме. Мотиви досягнення успіху, прагнення до незалежності та соціальної інтеграції можуть поєднуватися з потребою у підтримці, безпеці й визнанні. У процесі формування ціннісних орієнтацій у них часто спостерігається суперечність між прагненням до самостійності та реальною залежністю від оточення (батьків, педагогів, соціальних інститутів).

Таким чином, ціннісно-мотиваційний компонент виступає основою для вибору майбутньої економічної діяльності, адже він забезпечує внутрішню готовність до прийняття рішень і визначає рівень особистої відповідальності за власне життя та добробут.

Когнітивний компонент економічного самовизначення охоплює систему знань, уявлень і понять про економічні відносини, світ професій та соціально-трудові ролі. Він включає усвідомлення особистістю власних здібностей і можливостей, а також уміння співвідносити їх із вимогами ринку праці та соціальними очікуваннями. Науковці підкреслюють, що саме когнітивна поінформованість є передумовою свідомого професійного вибору та формування життєвої стратегії.

Для учнів з особливими потребами значущість цього компоненту зростає у зв'язку з тим, що їхній доступ до інформації про професії та економічні можливості часто обмежений. Важливим є створення адаптованих форм профорієнтаційної роботи, надання зрозумілих і доступних матеріалів, а також педагогічна підтримка у процесі пізнання економічного середовища. Саме від рівня розвитку когнітивного компоненту залежить реалістичність уявлень учня про власне майбутнє та адекватність його очікувань щодо соціально-економічної інтеграції.

Емоційно-оцінний компонент економічного самовизначення відображає ставлення особистості до себе як до суб'єкта майбутньої професійної та економічної діяльності. Він охоплює рівень самооцінки, впевненість у власних силах, емоційне забарвлення уявлень про майбутнє, а також переживання надії чи тривоги щодо професійної реалізації. Як зазначає С. Рубінштейн, емоційно-ціннісне ставлення до діяльності визначає міру її усвідомленості та впливає на готовність особистості долати труднощі.

У процесі економічного самовизначення цей компонент виконує функцію «внутрішнього барометра», що показує, наскільки індивід готовий прийняти власні обмеження й водночас реалізувати свої можливості. Для учнів з особливими освітніми потребами саме емоційно-оцінний аспект часто є найбільш проблемним: занижена самооцінка, страх соціального відторгнення, невпевненість у майбутньому можуть гальмувати процес професійного та економічного самовизначення.

Завдання педагогів і психологів полягає у підтримці позитивної Я-концепції, формуванні впевненості у власній значущості та у створенні умов, за яких учень відчуває перспективу особистісного та професійного зростання.

Поведенський компонент економічного самовизначення характеризує практичну готовність особистості здійснювати конкретні дії, спрямовані на реалізацію обраної економічної ролі. Він виявляється у професійних спробах (участь у практиках, гуртках, тренінгах), набутті трудових навичок,

самостійному плануванні життєвих і фінансових стратегій, а також у здатності приймати рішення й нести за них відповідальність. На думку науковців саме поведінковий рівень забезпечує перехід від мотиваційних і когнітивних установок до реальної діяльності, що формує досвід самореалізації.

Для учнів з особливими потребами цей компонент має специфічні особливості. Через обмеження у здоров'ї чи соціальній сфері вони потребують спеціально організованого та підтримувального середовища, де можлива поступова апробація власних можливостей. Практична участь у доступних видах праці, соціальних проєктах чи навчально-виробничій діяльності дозволяє таким учням зміцнювати впевненість у собі та відчувати реальний зв'язок між знаннями й майбутньою професійною роллю.

Таким чином, поведінковий компонент є завершальною ланкою в структурі економічного самовизначення: він інтегрує ціннісно-мотиваційні орієнтації, когнітивні уявлення та емоційно-оцінні переживання у конкретну практичну діяльність.

Для учнів з особливими потребами (інвалідністю, порушеннями розвитку, хронічними захворюваннями) економічне самовизначення має низку характерних особливостей, які зумовлені як індивідуально-психологічними, так і соціально - середовищними чинниками.

Основні з них можна визначити так:

1. Обмеженість доступу до інформації та професійного досвіду. Такі учні часто мають знижені можливості у сфері комунікації та пізнання, що ускладнює засвоєння знань про економічні відносини, професії та вимоги ринку праці. Учні з особливими освітніми потребами часто перебувають у ситуації, коли їхні можливості щодо отримання інформації про економічні відносини, світ професій і перспективи працевлаштування є значно звуженими. Це може бути зумовлено як фізичними бар'єрами (порушення зору, слуху, опорно-рухового апарату), так і когнітивними чи комунікативними обмеженнями (затримка психічного розвитку, мовленнєві

розлади тощо). У результаті у них формується неповне або фрагментарне уявлення про професійні можливості, що ускладнює процес реалістичного вибору майбутньої діяльності.

2. Відсутність доступу до різних форм професійного досвіду (екскурсій, профорієнтаційних тренінгів, практик, стажувань) ще більше посилює цю проблему. У багатьох випадках учні орієнтуються не на власні інтереси та здібності, а на думку батьків або педагогів. Це створює ризик формального вибору професійної траєкторії без глибокого усвідомлення її змісту й перспектив. Учні з особливими освітніми потребами часто обмежені у можливостях брати участь у профорієнтаційних заходах — екскурсіях на підприємства, ознайомчих тренінгах, навчально-виробничих практиках чи стажуваннях. Це позбавляє їх безпосереднього контакту з професійним середовищем, яке є ключовим чинником формування реалістичних уявлень про трудову діяльність.

Відсутність такого досвіду знижує здатність учнів співвідносити власні інтереси та можливості з реальними вимогами праці. У результаті їхній вибір професії часто базується не на особистому досвіді й самоаналізі, а на порадах батьків чи педагогів. Це може призводити до неусвідомленого, формального прийняття економічних рішень, які згодом виявляються непосильними чи незадовільними для особистості.

Таким чином, обмежений доступ до професійного досвіду є суттєвим бар’єром на шляху економічного самовизначення учнів з особливими потребами й вимагає створення спеціально адаптованих програм практичного ознайомлення з трудовою діяльністю.

3. Залежність від соціального оточення. Батьки, педагоги, соціальні працівники та медичні фахівці відіграють провідну роль у формуванні професійних орієнтацій та економічних установок дитини, що може як стимулювати, так і обмежувати її самостійність. Соціальне оточення учнів з особливими потребами (батьки, педагоги, соціальні працівники, медичні фахівці) виконує провідну роль у процесі їхнього економічного

самовизначення. З одного боку, саме підтримка дорослих забезпечує необхідні умови для соціалізації, надання профорієнтаційної інформації, корекційної допомоги та адаптації до вимог суспільства. Завдяки цьому дитина отримує можливість орієнтуватися у світі професій, засвоювати базові економічні знання та відчувати безпеку.

З іншого боку, надмірна опіка та контроль можуть обмежувати формування самостійності, ініціативності й відповідальності за власний вибір. Часто професійні плани таких учнів значною мірою відображають очікування сім'ї чи педагогів, а не внутрішні прагнення самої особистості. Це може призводити до конфлікту між «зовнішнім» і «внутрішнім» самовизначенням, що негативно позначається на рівні особистісної задоволеності та ефективності професійної адаптації.

Таким чином, соціальне оточення виступає одночасно ресурсом і обмеженням: воно може як стимулювати, так і гальмувати розвиток економічної самостійності учня.

4. Особливості мотиваційної сфери. Мотивація учнів з інвалідністю чи хронічними хворобами часто поєднує прагнення до незалежності з потребою у підтримці та безпеці. Важливими стають мотиви соціальної інтеграції, самоствердження, подолання ізольованості. Мотиваційна сфера учнів з інвалідністю чи хронічними захворюваннями має суперечливий характер: у ній поєднується прагнення до самостійності, незалежності та професійної реалізації з підвищеною потребою у підтримці, турботі та відчутті безпеки. З одного боку, у таких учнів спостерігається бажання досягти соціальної інтеграції, довести власну значущість, реалізувати себе у трудовій діяльності. З іншого боку, часті випадки невдач, обмеження фізичного чи когнітивного характеру, а також залежність від допомоги оточення формують потребу у стабільності та зовнішньому захисті.

Нерідко мотиваційна сфера таких учнів виявляється нестійкою: високий рівень домагань може поєднуватися зі страхом невдачі, а внутрішнє прагнення досягнень — із заниженими очікуваннями від себе. Це створює

ризик уникання складних завдань або вибору простіших, але менш перспективних професійних шляхів.

Отже, формування зрілої мотиваційної сфери в учнів з особливими потребами потребує цілеспрямованої психолого-педагогічної підтримки, спрямованої на розвиток внутрішніх мотивів досягнення, самореалізації та соціальної інтеграції.

5. Емоційна вразливість та проблеми самооцінки. Учні можуть переживати тривожність, невпевненість у власних силах, страх соціального відторгнення. Це впливає на їхню здатність адекватно оцінювати свої перспективи та приймати професійні рішення. Емоційно-оцінна сфера учнів з особливими потребами характеризується підвищеною вразливістю. Вони часто переживають тривожність, невпевненість у власних силах, страх соціального відторгнення або неприйняття з боку ровесників та суспільства загалом. Такі емоційні стани знижують здатність учня до адекватної самооцінки й ускладнюють прийняття рішень, пов’язаних із професійним та економічним майбутнім.

Занижена самооцінка, яка притаманна багатьом учням з інвалідністю чи хронічними захворюваннями, може призводити до уникання ситуацій змагання, пасивної життєвої позиції та залежності від думки оточення. Це, у свою чергу, обмежує розвиток внутрішньої впевненості у можливості досягти успіху у вибраній професії.

Разом з тим позитивний досвід, підтримка дорослих і спеціально організовані умови можуть стати підґрунтям для поступового подолання емоційної вразливості та формування адекватної Я-концепції. Психологічний супровід у цей період відіграє ключову роль у зміцненні впевненості в собі та зменшенні тривожності.

6. Уповільнене формування поведінкової готовності. Через обмеження здоров’я або особливості розвитку процес набуття трудових навичок і самостійності може відбуватися повільніше. Тому потрібні спеціальні програми професійної підготовки, адаптовані практики й тренінги. Процес

становлення поведінкової готовності до економічного самовизначення в учнів з особливими потребами часто має уповільнений характер. Через обмеження здоров'я або специфіку психофізичного розвитку формування трудових навичок, соціальної компетентності та здатності до самостійності відбувається значно повільніше, ніж у їхніх ровесників. Це проявляється у потребі більшого часу для оволодіння практичними діями, необхідності повторення завдань, а також у труднощах з перенесенням засвоєних умінь у нові життєві ситуації.

Відсутність достатнього досвіду практичної діяльності призводить до того, що навіть за наявності знань і мотивації учень не завжди здатний реалізувати їх у конкретних діях. Тому особливої ваги набуває створення адаптованих освітніх програм, що передбачають поступове ускладнення завдань, індивідуальний супровід і можливість багаторазового відпрацювання навичок у безпечному середовищі.

Таким чином, уповільнене формування поведінкової готовності не є перешкодою для економічного самовизначення, але воно вимагає спеціально організованих умов, терплячої підтримки з боку дорослих і надання учням можливості отримати реальний досвід поступового входження у світ професій.

7. Підвищена потреба у підтримувальному середовищі. Соціальна інклюзія, індивідуальний супровід та адаптовані освітні умови виступають обов'язковими чинниками для успішного економічного самовизначення.

Для учнів з особливими потребами ключовим чинником успішного економічного самовизначення є наявність підтримувального соціального та освітнього середовища. Соціальна інклюзія забезпечує можливість відчувати себе повноправними учасниками суспільних і професійних відносин, що формує позитивне ставлення до майбутньої трудової діяльності.

Індивідуальний психолого-педагогічний супровід сприяє урахуванню особистісних потреб та можливостей кожного учня, допомагає долати бар'єри у сфері навчання, комунікації та професійної підготовки. Адаптовані

освітні умови (модифіковані навчальні програми, спеціальні методи навчання, технічні засоби підтримки) створюють основу для формування практичних навичок, впевненості у власних силах та поступового переходу до економічної самостійності.

Таким чином, підтримувальне середовище виступає не лише допоміжним чинником, а обов’язковою умовою для повноцінного розвитку економічного самовизначення учнів з інвалідністю чи іншими особливими освітніми потребами. Економічне самовизначення учнів з особливими потребами розвивається у взаємодії з численними зовнішніми та внутрішніми факторами. Воно вимагає врахування індивідуальних особливостей, створення спеціально організованого освітнього простору та психологічної підтримки, що забезпечує формування адекватних життєвих і професійних планів [12].

Дослідження підкреслюють, що процес самовизначення для дітей з особливими потребами відбувається повільніше і потребує цілеспрямованого педагогічного супроводу. Ефективність його розвитку залежить від комплексного підходу, який включає психологічну підтримку, соціальну адаптацію та формування практичних навичок майбутньої професійної діяльності. сновні положення цього підходу включають:

— Темпоральні особливості: процес формування ідентичності та життєвих планів у таких дітей відбувається повільніше через психофізіологічні особливості та обмежений соціальний досвід.

— Педагогічний супровід: необхідна не просто допомога, а цілеспрямована система дій, що коригує розвиток особистості та допомагає дитині усвідомити власні можливості.

— Комплексність (триєдина структура).

— Психологічна підтримка: робота з самооцінкою, подолання внутрішніх бар'єрів та формування позитивного "Я-образу".

— Соціальна адаптація: засвоєння соціальних норм та розвиток навичок взаємодії у суспільстві.

— Професійно-практична підготовка: формування конкретних умінь, які дозволять дитині бути конкурентоспроможною та незалежною в майбутньому.

Цей підхід переорієнтовує освіту з простої передачі знань на соціалізацію особистості, що є ключовим для інтеграції дітей з особливими потребами у сучасне суспільство.

Питання самовизначення, соціалізації та професійної орієнтації дітей з особливими потребами активно досліджують сучасні українські науковці, спираючись на фундамент корекційної педагогіки та спеціальної психології:

Ключові автори та їхні напрямки:

Тетяна Дегтяренко — досліджує психофізіологічні аспекти розвитку дітей з порушеннями та обґрунтовує комплексний підхід до їхньої реабілітації й супроводу в освітньому просторі.

Віктор Синьов — фахівець у галузі корекційної педагогіки; вивчає проблеми якості освіти та соціально-побутової адаптації дітей з порушеннями інтелектуального розвитку.

Алла Колупаєва — одна з провідних дослідниць інклюзивної освіти в Україні; розглядає категорію дітей з ООП у контексті їхніх потреб для успішної інтеграції та самовизначення в соціумі [15; 16].

Микола Супрун — займається питаннями соціалізації дітей з особливими потребами в сучасних освітніх умовах.

В'ячеслав Засенко — вивчає стратегії підтримки та освіти дітей з ООП, зокрема розвиток безбар'єрного середовища для їхнього професійного майбутнього.

Тетяна Докучина — спеціалізується на профорієнтаційній роботі з дітьми з ООП в умовах інклюзивного навчання.

Олена Вакуленко (Василенко) та Марина Чайковський — вивчають процеси адаптації та соціалізації молоді з особливими потребами.

Провідні установи:

Основні дослідження з цієї теми проводяться на базі:

Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України.

Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (факультет спеціальної та інклюзивної освіти).

Дослідники наголошують, що ефективність самовизначення залежить від вчасного професійного діагностування, формування життєстійкості (resilience) та тісної співпраці педагогів з родиною дитини.

Значення економічного самовизначення

Економічне самовизначення учнів з особливими потребами не обмежується вибором професії. Воно виступає важливим чинником:

— соціальної інтеграції та адаптації;
— формування позитивної Я-концепції;
— досягнення психологічного благополуччя;
— набуття особистісної та економічної незалежності.

1.2. Психологічні умови формування уявлень про економічне становлення майбутнього в учнів з особливими потребами

Таким чином, економічне самовизначення є психологічним феноменом, який відображає здатність особистості до усвідомленого планування власного майбутнього, прийняття рішень та активного включення у соціально-економічне життя. Для учнів з особливими потребами воно має особливу цінність, оскільки безпосередньо визначає рівень їхньої самостійності та можливість успішної інтеграції у суспільство. Отже, економічне самовизначення учнів з особливими потребами є складним психолого-педагогічним феноменом, що поєднує когнітивні, мотиваційні, емоційні та поведінкові компоненти. Специфічні умови розвитку, зумовлені станом здоров’я чи особливостями психофізичного розвитку, формують низку бар’єрів, серед яких обмежений доступ до інформації та професійного досвіду, підвищена залежність від соціального оточення, емоційна вразливість і уповільнене набуття практичних навичок [23].

Разом з тим, за наявності підтримувального середовища — інклюзивного освітнього простору, індивідуального психолого-педагогічного супроводу та адаптованих програм — такі учні здатні поступово оволодіти навичками економічної самостійності й досягти позитивного професійного самовизначення. Це вимагає від педагогів і суспільства не лише усвідомлення специфічних потреб даної категорії дітей, а й активного створення умов для їхньої соціальної та економічної інтеграції.

Економічне самовизначення учнів з особливими потребами не обмежується лише вибором майбутньої професії. Воно є багатовимірним процесом, що визначає життєві орієнтири особистості та її можливості повноцінної участі в суспільному житті. Насамперед економічне самовизначення виступає важливим чинником соціальної інтеграції та адаптації, оскільки саме професійна діяльність забезпечує включення індивіда в соціальні відносини, формує відчуття власної значущості та сприяє подоланню ізольованості.

Не менш важливим є його вплив на становлення економічної самостійності. Оволодіння професійними навичками та здатність отримувати власні матеріальні ресурси формує у таких учнів відчуття незалежності від надмірної опіки дорослих і розвиває відповідальність за власні життєві рішення.

Важливим наслідком економічного самовизначення є й забезпечення психологічного благополуччя. Усвідомлення можливості реалізувати власні здібності у сфері праці знижує рівень тривожності, зміцнює впевненість у собі та сприяє формуванню позитивної Я-концепції.

Крім того, процес економічного самовизначення пов’язаний із розвитком життєвої компетентності: умінням планувати майбутнє, ставити досяжні цілі, приймати відповідальні рішення та долати труднощі. Це створює передумови для активної життєвої позиції та успішної соціалізації особистості в дорослому житті.

Отже, економічне самовизначення учнів з особливими потребами є інтегративним процесом, який виходить за межі професійної орієнтації й охоплює ключові сфери особистісного та соціального розвитку.

Ось узагальнена схема, яка показує економічне самовизначення учнів з особливими потребами як багатовимірний процес:

— соціальна інтеграція та адаптація,

— економічна самостійність,

— психологічне благополуччя,

— розвиток життєвої компетентності.

Одним із головних завдань сучасної системи освіти - є створення умов для розвитку кожної дитини з урахуванням її здібностей і потреб. Кількість дітей, які мають особливі потреби через вади психофізіологічного розвитку, на жаль, що року зростає.

Формування уявлень про економічне становлення майбутнього в учнів з особливими потребами є складним і багатовимірним процесом, який вимагає створення спеціальних психологічних умов [17].

До основних із них належать:

1. Сприятливий емоційно – психологічний клімат, який характеризується єдністю цінностей та орієнтацій учня з особливими потребами та оточуючим суспільством. Важливими ознаками такого клімату є задоволення такої дитини своїм становищем у суспільстві, можливість для самореалізації та можливості професійного самовизначення, відсутність негативних психологічних груп. Атмосфера підтримки, прийняття й довіри в освітньому середовищі знижує рівень тривожності, підвищує впевненість у власних силах і формує емоційний комфорт. Це створює основу для активного засвоєння знань про економічні відносини, майбутні професійні перспективи та сприяє відкритості учнів до нових соціально значущих видів діяльності.

2. Розвиток адекватної самооцінки та позитивної Я-концепції. У рамках психологічних теорій концепція інвалідизації представлена

формуванням Я-концепції. Адже "образ Я" включає в себе певний набір компонентів (уявлення про своє тіло, свої психічні властивості, моральні якості), їх конкретний зміст і значущість варіює залежно від соціальних і психологічних умов. Крім того, людина не просто "пізнає", "відкриває", але й активно формує себе. Усвідомлення своїх особливостей міняє самооцінку і рівень поставлених цілей, і самі ці особливості, не тільки проявляються, але і формуються в подальший діяльності. Це підводить до розуміння соціальної природи "Я". Що поряд із біологічним, тілесним "Я", до усвідомленості якого індивід підходить завдяки розвитку органічного відчуття, "образ Я" включає в себе також соціальні компоненти, джерелом якого є взаємодія індивіда з іншими людьми. Найбільш відомою моделлю даної теорія є модель Уільяма Джемса.

Постулат У. Джемса зазначає, що наша самооцінка залежить від того, ким ми хочемо стати, яке становище хотіли б зайняти в цьому світі; що є точкою відліку в оцінці нами власних успіхів та невдач. Мабуть, людям властиво максимально розвивати можливості свого “Я”, але обмеженість здібностей людини, обмеженість її існування в просторі та в часі змушує кожного підходити реалістично - вибирати лише окремі аспекти розвитку особистості і ставити цілі, з досягненням яких людина зв'язує свій життєвий успіх.

Ідея "Я" формується в ранньому дитинстві в наслідок взаємодії індивіда з іншими людьми, причому вирішальними є первинні групи (сім'я, ровесники тощо). У даній концепції розглядається становлення соціального "Я", стереотипи, ролі, символи.

Учні з особливими потребами часто схильні до заниженої самооцінки та відчуття власної меншовартості. Формування адекватної самооцінки дозволяє їм усвідомити власні можливості й ресурси, розвинути відчуття особистісної значущості та віру в успіх. Позитивна Я-концепція є важливою передумовою для прийняття рішень щодо економічного становлення й професійного самовизначення.

3. Мотиваційна підтримка та стимулювання пізнавальної активності. Формування уявлень про економічне майбутнє можливе лише за умови розвитку внутрішньої мотивації. Вона виступає провідним чинником активізації пізнавальної діяльності, спрямованої на засвоєння економічних знань та усвідомлення власних перспектив. Для учнів з особливими потребами внутрішня мотивація формується через позитивний досвід успіху, підтримку з боку педагогів і батьків, а також залучення до соціально значущої діяльності. Саме внутрішня зацікавленість сприяє подоланню бар'єрів, пов'язаних з обмеженнями здоров'я, і дозволяє розглядати економічне становлення не як зовнішній обов'язок, а як особистісно важливу життєву мету.

Для цього необхідно підкріплювати прагнення досягнень, інтерес до праці, бажання бути економічно самостійним. Використання ігрових методик, профорієнтаційних тренінгів, практичних завдань сприяє зростанню активності та підвищує пізнавальний інтерес.

4. Доступність інформації та адаптація навчального матеріалу. Учні з особливими потребами потребують особливої організації навчання, яка передбачає використання адаптованих матеріалів, візуалізації, мультимедійних ресурсів, доступних прикладів із повсякденного життя.. Такий підхід дозволяє врахувати індивідуальні можливості й особливості сприйняття інформації, полегшує засвоєння економічних понять і сприяє підвищенню навчальної мотивації. Адаптація змісту та форми подачі знань не лише знижує когнітивне навантаження, але й робить освітній процес більш зрозумілим, наочним та практично орієнтованим для цієї категорії учнів.

Це допомагає спростити складні економічні поняття та зробити їх зрозумілими й близькими для практичного застосування.

5. Соціальна підтримка та партнерство з оточенням. Формування економічного бачення майбутнього значною мірою залежить від участі батьків, педагогів, соціальних працівників і медичних фахівців. Саме

вони виступають основними провідниками у процесі професійного та економічного самовизначення учнів з особливими потребами. Батьки забезпечують емоційну підтримку та сприяють розвитку віри у власні сили дитини; педагоги створюють адаптоване освітнє середовище та надають знання, необхідні для орієнтації в економічній сфері; соціальні працівники допомагають у питаннях інтеграції в суспільство та доступу до ресурсів; медичні фахівці забезпечують умови для збереження здоров'я та працездатності. Узгоджена взаємодія цих учасників формує підтримувальне середовище, яке дозволяє учням з особливими потребами реалізовувати власний потенціал і будувати реалістичні економічні перспективи.

Спільна діяльність і підтримка з боку найближчого соціального оточення стимулюють дитину до активності, формують у неї соціальну відповідальність і розвивають навички співпраці.

6. Формування досвіду практичної діяльності.

Знання про економіку та професії мають підкріплюватися практикою. Теоретичні уявлення учнів про економічні відносини й професійну діяльність залишаються неповними без їх практичного закріплення. Для учнів з особливими потребами це особливо важливо, адже практична діяльність допомагає подолати абстрактність економічних понять, перевести знання у сферу особистого досвіду та сформувати відчуття власної спроможності.

Участь у навчально-виробничих практиках, професійних екскурсіях, рольових іграх, моделюванні реальних економічних ситуацій сприяє розвитку впевненості, соціальної активності та готовності до майбутнього працевлаштування. Такий підхід створює умови для набуття досвіду, що допомагає учням зіставляти власні можливості з реаліями ринку праці та формувати реалістичні уявлення про майбутнє [21].

Рисунок 1.1. - Психологічні чинники формування особистості в учнів з особливими потребами.

Формування особистості учнів з особливими потребами має специфічні особливості, що зумовлені як об’єктивними умовами розвитку, так і впливом соціального середовища. Формування особистості учнів з особливими потребами має специфічні особливості, які можна розглядати у двох площинах:

Об’єктивні умови розвитку:

— стан здоров’я, особливості психофізичного розвитку, що Визначає рівень фізичних та інтелектуальних можливостей, здатність витримувати навчальне навантаження, впливають на темп розвитку й якість соціальної взаємодії.

— наявні обмеження у пізнавальній, комунікативній чи моторній сферах, які Можуть знижувати здатність до самостійного опанування знань,

ускладнювати спілкування з однолітками та обмежувати доступ до певних видів діяльності.;

— уповільнений темп соціалізації, Проявляється у складнощах із включенням у дитячі колективи, повільнішому засвоєнні соціальних норм і правил, що відображається на формуванні самосприйняття та впевненості;

— необхідність спеціальних умов навчання та корекційної підтримки, Передбачає використання адаптованих програм, спеціальних методик і технологій, а також індивідуальний супровід педагогів і психологів, що створює основу для розвитку та самореалізації..

Соціальне середовище

— вплив сім'ї, школи, ровесників, фахівців. Родина є ключовим джерелом емоційної підтримки та соціалізації. Атмосфера прийняття, довіри й стимулювання самостійності сприяє позитивному розвитку, тоді як гіперопіка чи байдужість можуть обмежувати можливості дитини.;

— рівень інклюзивності освітнього простору. Інклюзивна атмосфера, підтримка вчителів і прийняття з боку однолітків створюють умови для формування впевненості, мотивації та соціальної активності.;

— ставлення суспільства (прийняття чи стигматизація). Толерантність, інклюзія та рівні можливості сприяють соціальній адаптації й економічному самовизначенню. Стигматизація або дискримінація, навпаки, можуть підсилювати невпевненість і відчуття ізоляції.;

— доступність культурного, професійного та економічного досвіду забезпечує можливість дитини знайомитися з різними моделями соціальної та трудової поведінки, розширює уявлення про професії, економічні відносини й життєві сценарії. Обмежений доступ до такого досвіду зменшує шанси на успішне економічне самовизначення та соціальну інтеграцію.

Таблиця 1.1 – Об’єктивні умови розвитку та соціальне середовище

Об’єктивні умови розвитку	Соціальне середовище
Стан здоров’я та особливості психофізичного розвитку	Вплив сім’ї як джерела емоційної підтримки та соціалізації
Наявні обмеження у пізнавальній, комунікативній чи моторній сферах	Освітнє середовище (школа, педагоги, ровесники)
Уповільнений темп соціалізації	Фахова підтримка (психологи, соціальні працівники, медики)
Необхідність спеціальних умов навчання та корекційної підтримки	Ставлення суспільства: толерантність чи стигматизація
	Доступність культурного, професійного та економічного досвіду

У результаті поєднання цих чинників формується самосприйняття, система цінностей і мотиваційна сфера дитини, що безпосередньо впливає на її економічне самовизначення та здатність інтегруватися у суспільство що, у свою чергу, визначає:

— рівень самооцінки та впевненості у власних можливостях визначає, наскільки учень з особливими потребами здатний адекватно оцінювати свої сильні й слабкі сторони, приймати власні обмеження та вірити у можливість досягнення успіху. Висока самооцінка та впевненість сприяють активному економічному самовизначенню й соціальній інтеграції, тоді як занижена — може стати бар’єром на шляху до самореалізації;

— особливості мотивації до навчання та праці полягають у тому, що для учнів з особливими потребами рушійною силою розвитку виступає внутрішня зацікавленість у результаті та відчуття значущості власної діяльності. Високий рівень мотивації стимулює пізнавальну активність, формує прагнення до професійної самореалізації та економічної незалежності. Натомість низька чи зовнішньо обумовлена мотивація може знижувати навчальну успішність і обмежувати готовність до праці.

— готовність до соціальної інтеграції та взаємодії з оточенням означає здатність учнів з особливими потребами включатися в систему міжособистісних відносин, брати участь у колективних видах діяльності та налагоджувати позитивні соціальні зв'язки. Високий рівень готовності до інтеграції сприяє розвитку комунікативних умінь, формує почуття приналежності до соціуму та підвищує впевненість у власних можливостях. Натомість низька готовність може призводити до ізоляції, труднощів у спілкуванні та зниження мотивації до самореалізації;

— здатність формувати життєві та економічні орієнтири відображає уміння учнів з особливими потребами визначати власні цілі, бачити перспективи особистісного та професійного розвитку, а також приймати рішення, пов'язані з майбутнім матеріальним благополуччям. Чітко сформовані орієнтири допомагають долати невизначеність, сприяють розвитку цілеспрямованості та підсилюють внутрішню мотивацію. Водночас відсутність таких орієнтирів може зумовлювати пасивність, залежність від оточення та труднощі у процесі економічного самовизначення;

— вибудовування індивідуальної траєкторії особистісного й професійного розвитку передбачає здатність учнів з особливими потребами усвідомлено планувати власне майбутнє, враховуючи інтереси, можливості, обмеження та ресурси підтримки. Така траєкторія включає послідовність навчальних і практичних кроків, спрямованих на досягнення професійної самореалізації та соціальної інтеграції. Чітке бачення індивідуального шляху допомагає уникати хаотичних виборів, знижує рівень тривожності та формує почуття впевненості у власних силах.

1.3. Психологічні чинники формування особистості в учнів з особливими потребами

Економічне самовизначення як інтегральний результат поєднує в собі рівень самооцінки, мотивацію до навчання та праці, готовність до соціальної

інтеграції й здатність формувати життєві та економічні орієнтири. Для учнів з особливими потребами цей процес є особливо складним і водночас значущим, адже саме він визначає їхню можливість досягти самостійності, реалізувати власний потенціал та інтегруватися у суспільство. Сформоване економічне самовизначення забезпечує внутрішню готовність робити свідомий вибір професійної діяльності, приймати відповідальні рішення та будувати майбутнє на засадах особистісної цінності й соціальної значущості. Вибудовування індивідуальної траєкторії розвитку виступає ключовим етапом економічного самовизначення учнів з особливими потребами, оскільки дозволяє поєднати особисті інтереси й здібності з реальними можливостями освітнього та соціального середовища. Саме завдяки чітко спланованому шляху дитина поступово здобуває необхідні знання, формує практичні вміння та зміцнює впевненість у власному майбутньому. Це створює основу не лише для професійної реалізації, а й для повноцінної соціальної інтеграції та досягнення життєвої самостійності.

Основні психологічні чинники, які визначають цей процес, це:

1. Емоційно-вольова сфера. Порушення у розвитку часто супроводжуються підвищеною емоційною вразливістю, що проявляється у тривожності, заниженій самооцінці, невпевненості. Важливим чинником є розвиток емоційної стабільності, формування стійкої позитивної Я-концепції та здатності до саморегуляції. Порушення у розвитку часто супроводжуються підвищеною емоційною вразливістю, що проявляється у тривожності, заниженій самооцінці, невпевненості у власних силах. Це може ускладнювати процес навчання, соціальної адаптації та економічного самовизначення. Емоційна врівноваженість дозволяє учням більш адекватно оцінювати ситуації, долати труднощі та зберігати мотивацію до досягнення поставлених цілей.

2. Мотиваційна сфера. У більшості дітей з особливими потребами мотивація має амбівалентний характер: прагнення до самостійності поєднується з залежністю від дорослих. Формування внутрішньої мотивації

до навчання, саморозвитку та економічної активності є ключовим чинником гармонійного становлення особистості.

3. Когнітивний розвиток. Когнітивний компонент формування особистості учнів з особливими потребами охоплює розвиток пізнавальних процесів — уваги, пам’яті, мислення, мовлення, уяви. У багатьох випадках він може мати уповільнений або нерівномірний характер, що зумовлює труднощі у засвоєнні навчального матеріалу та формуванні цілісних уявлень про економічні явища. Водночас за умови використання спеціальних методів навчання (адаптовані матеріали, візуалізація, інтерактивні технології) можливе успішне оволодіння знаннями про професії, ринок праці та соціально-економічні відносини. Розвиток когнітивної сфери є ключовою умовою формування адекватного бачення майбутнього й здатності до економічного самовизначення. Особливості пізнавальної діяльності впливають на засвоєння знань, формування понять та розвиток критичного мислення. Використання адаптованих методів навчання та візуалізації дозволяє компенсувати труднощі й забезпечити більш повноцінний розвиток інтелектуальних здібностей.

4. Соціально-психологічні умови. Особистісний розвиток учнів значною мірою залежить від якості соціальної взаємодії. Атмосфера підтримки, прийняття та інклюзії сприяє розвитку впевненості у власних силах і позитивному самосприйняттю, тоді як стигматизація або соціальна ізоляція гальмують процес становлення особистості. Для учнів з особливими потребами соціально-психологічні умови мають вирішальне значення у формуванні особистості та процесі економічного самовизначення. До них належать: атмосфера прийняття й підтримки в сім’ї, толерантне ставлення однолітків, позитивний емоційно-психологічний клімат у навчальному середовищі, а також наявність соціальної та педагогічної підтримки. Такі умови знижують рівень тривожності, сприяють розвитку впевненості у власних силах, стимулюють соціальну активність та відкритість до нових видів діяльності. Навпаки, дефіцит підтримки або досвід відторгнення може

стати серйозним бар'єром для гармонійного особистісного та професійного становлення.

5. Практичний досвід та діяльність. Особистість формується у діяльності, тому важливою умовою є створення можливостей для включення учнів з особливими потребами у навчальну, ігрову, трудову та соціально значущу активність. Практичний досвід дозволяє засвоювати соціальні ролі, формувати відповідальність та впевненість у власних можливостях. Формування особистості й економічного самовизначення учнів з особливими потребами неможливе без безпосереднього практичного досвіду. Залучення до різних видів діяльності — навчальної, трудової, творчої, соціальної — дозволяє дитині перевіряти власні здібності, відкривати нові інтереси та відчувати значущість результатів своєї праці. Саме діяльність формує уявлення про можливості самореалізації, розвиває відповідальність і практичні навички, необхідні для майбутньої професійної інтеграції. Обмеженість у доступі до такого досвіду знижує впевненість у власних силах і може призвести до звуження економічних орієнтирів.

6. Підтримувальне середовище. Батьки, педагоги, однолітки, соціальні працівники та медичні фахівці відіграють вирішальну роль у формуванні особистості учня. Наявність підтримувального мікросередовища сприяє гармонійному розвитку, тоді як дефіцит соціальної допомоги обмежує потенціал самореалізації. Наявність підтримувального середовища є однією з провідних умов формування особистості та економічного самовизначення учнів з особливими потребами. Воно включає психологічну та емоційну підтримку з боку батьків, педагогів, однолітків і соціальних фахівців, а також створення інклюзивного освітнього простору, де дитина відчуває прийняття й безпеку. Таке середовище сприяє зниженню тривожності, розвитку позитивної самооцінки, формує віру у власні сили та готовність до активної соціальної інтеграції. За відсутності підтримки значно зростає ризик соціальної ізоляції, залежності та труднощів у процесі професійного становлення [19,21].

Формування особистості учнів з особливими потребами відбувається під впливом комплексу взаємопов'язаних чинників. Розвиток емоційної сфери та здатності до саморегуляції забезпечує психологічну стійкість і впевненість у власних силах. Мотиваційна сфера формує внутрішнє прагнення до навчання, праці та самостійності. Когнітивний розвиток створює підґрунтя для засвоєння знань і формування уявлень про економічні та соціальні відносини. Соціально-психологічні умови, зокрема атмосфера прийняття та підтримки, знижують ризики тривожності й стимулюють інтеграцію в суспільство. Практичний досвід і діяльність дають можливість перевіряти власні здібності та здобувати необхідні навички. Нарешті, підтримувальне середовище виступає інтегративним фактором, що забезпечує емоційний комфорт і сприяє поступовому вибудовуванню індивідуальної траєкторії розвитку.

Теоретичний аналіз проблеми економічного самовизначення учнів з особливими потребами показує, що цей процес є складним і багатовимірним феноменом, який охоплює когнітивну, мотиваційну, емоційно-ціннісну та поведінкову сфери особистості. Економічне становлення таких учнів визначається поєднанням об'єктивних умов розвитку (стан здоров'я, особливості психофізичного функціонування, потреба у спеціальних умовах навчання) та соціально-психологічних факторів (підтримка родини, педагогів, однолітків, доступність культурного й професійного досвіду).

Уявлення про економічне майбутнє в учнів з особливими потребами формується повільніше та потребує спеціально організованого педагогічного впливу. Важливими чинниками виступають розвиток внутрішньої мотивації, позитивної самооцінки, емоційної стабільності, а також забезпечення практичного досвіду та доступу до адаптованих знань про професії й економічні відносини [21].

Психологічні умови, зокрема сприятливий емоційний клімат, підтримувальне середовище, розвиток навичок саморегуляції та формування індивідуальної траєкторії професійного становлення, створюють підґрунтя

для формування адекватних життєвих і економічних орієнтирів. Саме гармонійне поєднання внутрішніх ресурсів дитини та зовнішньої соціальної підтримки забезпечує можливість успішної соціальної інтеграції, економічної активності та самореалізації у майбутньому.

Підводячи підсумок вищенаведеному, можна узагальнити основні засади теоретичного аналізу уявлень учнів з особливими потребами про своє майбутнє економічне становлення:

1. Економічне самовизначення для дітей з особливими потребами – це не лише вибір професії, а й усвідомлення власних можливостей, планування життєвих цілей та інтеграція у соціально-економічне середовище.

2. Формування уявлень про економічне майбутнє відбувається під впливом:

— об’єктивних умов розвитку (стан здоров’я, особливості психофізичного розвитку, потреба у спеціальних умовах навчання);

— соціально-психологічних чинників (підтримка сім’ї, педагогів, соціальних працівників, інклюзивне середовище);

— когнітивного розвитку (засвоєння знань про економічні відносини, професії, ринок праці);

— практичного досвіду (трудова діяльність, навчально-виробнича практика, соціальні ролі).

3. Психологічні умови включають:

— сприятливий емоційно-психологічний клімат;

— розвиток внутрішньої мотивації до навчання й праці;

— формування позитивної самооцінки та впевненості у власних силах;

— створення підтримувального середовища.

4. Специфічні риси:

— амбівалентність мотивації (прагнення незалежності поєднується із залежністю від дорослих);

— уповільнене формування поведінкової готовності;

— підвищена потреба у підтримці та адаптованих освітніх умовах.

Уявлення учнів з особливими потребами про економічне майбутнє формується як результат поєднання особистісних, соціально-психологічних та освітньо - практичних чинників. Для гармонійного економічного самовизначення необхідне середовище, яке поєднує підтримку, адаптацію та можливість практичного досвіду.

РОЗДІЛ 2.
ПРОГРАМА ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО СВОЄ МАЙБУТНЄ ЕКОНОМІЧНЕ СТАНОВЛЕННЯ В УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

2.1. Обґрунтування програми формування уявлень про своє майбутнє економічне становлення в учнів з особливими потребами

Обґрунтування програми формування уявлень про майбутнє економічне становлення в учнів з особливими освітніми потребами (ООП) у 2025 році базується на інтеграції фінансової грамотності в обов'язковий освітній компонент та посиленні ролі команд супроводу.

1. Нормативно-правове та стратегічне підґрунтя

Законодавча база (станом на 2025 рік)

Закон України «Про професійну освіту» (№ 4574-IX від 21.08.2025): Створює правові засади для обов'язкового забезпечення «розумного пристосування» та універсального дизайну в закладах профтехосвіти для дітей з особливими потребами. Це гарантує учням можливість реального економічного становлення через здобуття професії.

Закон України «Про повну загальну середню освіту»: Регламентує формування індивідуальних освітніх траєкторій, що включають навички соціально-економічної адаптації.

Постанова КМУ № 1036 від 26.08.2025: Оновлює Порядок організації інклюзивного навчання, акцентуючи на рівнях підтримки, що дозволяють глибше індивідуалізувати процес підготовки до самостійного життя.

2. Стратегічне планування

Стратегічне планування формування економічних уявлень в дітей з особливими потребами у 2025 році реалізується через систему взаємопов'язаних державних стратегій, що фокусуються на фінансовій незалежності та професійній інтеграції молоді.

- Стратегія розвитку інклюзивного навчання до 2029 року.

Ця стратегія (схвалена КМУ у червні 2024 року) у 2025 році перейшла у фазу активної реалізації операційного плану.

Ціль: Забезпечення кожного учня з особливими потребами дидактичними ресурсами для формування життєвих компетенцій.

Економічний компонент: Передбачає створення умов для отримання якісної освіти, яка безпосередньо корелює з майбутньою спроможністю дитини до самозабезпечення.

- Оновлена Національна стратегія фінансової грамотності до 2030 року.

28 вересня 2025 року НБУ затвердив чергові зміни до стратегії, адаптуючи її до умов воєнного стану та скорочення донорського фінансування.

Ключовий пріоритет 2025 року: Захист вразливих груп населення від фінансових ризиків.

Для дітей з особливими потребами: Програма фокусується на базових знаннях про бюджетування та цифрову безпеку (протидія шахрайству), що є фундаментом економічного становлення.

- Національна стратегія безбар’єрності до 2030 року (оновлення 2025 рік)

У березні 2025 року Уряд вніс зміни до Стратегії (Розпорядження № 294-2025-р) та затвердив план заходів на 2025–2026 роки [2].

Економічна безбар'єрність: Стратегія спрямована на усунення перешкод у працевлаштуванні та професійному розвитку.

Практична реалізація: Впровадження програм супроводу, які допомагають молоді з особливими потребами трансформувати освітні уявлення про майбутнє у реальні економічні навички.

У 2025 році в Україні реалізуються комплексні програми, що допомагають дітям з особливими потребами трансформувати теоретичні уявлення про майбутнє у прикладні економічні навички.

1. Освітньо-практичні програми та предмети (2025 рік)

Обов'язковий курс «Підприємництво і фінансова грамотність»: З вересня 2025 року предмет став обов’язковим для учнів 8-9 класів. Навчання базується на матеріалах НБУ, адаптованих для розвитку практичних умінь: управління власним бюджетом, розуміння банківських продуктів та захисту від кібершахрайства.

Проєкт «ДІйМО: навички для життя»: Міністерство соціальної політики (станом на жовтень 2025 року) продовжує реалізацію цієї програми, яка фокусується на фінансовій грамотності молоді, зокрема тих, хто має досвід альтернативного догляду та особливі потреби.

Програма UPSHIFT від ЮНІСЕФ: Платформа дозволяє молоді розвивати «м’які» навички (soft skills) та реалізовувати власні соціальні й економічні проєкти, перетворюючи ідеї у реальні ініціативи.

2. Кар’єрне консультування та професійна орієнтація

Кар’єрне консультування та професійна орієнтація молоді з особливими потребами у 2025 році зазнають системних змін завдяки впровадженню нової Концепції професійної орієнтації та кар'єрного консультування в системі освіти України на 2025-2027 роки.

Ключові зміни та підходи у 2025 році:

Впровадження посади «Кар’єрний радник»: Одним із головних нововведень є офіційне запровадження в штатних розписах закладів освіти посади «кар’єрний радник закладу освіти». Ці фахівці матимуть професійний стандарт та займатимуться:

Діагностикою та профорієнтацією учнів з урахуванням їхніх індивідуальних можливостей, інтересів та потреб.

Супроводом під час працевлаштування та адаптації на робочому місці.

Консультуванням з питань побудови кар'єрних стратегій та розвитку потенціалу.

Індивідуальні кар'єрні плани: Методичні рекомендації 2025 року наполягають на розробці індивідуальних кар’єрних планів, які враховують

унікальні здібності, інтереси та виклики кожного учня з особливими потребами. Ці плани включають реалістичні та досяжні цілі, ідентифікацію необхідних послуг підтримки та періодичний перегляд плану відповідно до прогресу учня.

Системний підхід та співпраця: Ефективність профорієнтації залежить від комплексної взаємодії:

Тісна співпраця зі спеціальними педагогами, психологами та іншими фахівцями для адаптації профорієнтаційних заходів.

Регулярний контакт із сім'ями дітей з особливими потребами для посилення планування кар'єри в домашніх умовах.

Залучення роботодавців та громадських організацій до освітнього процесу, щоб учні отримували актуальну інформацію про ринок праці.

Практичне навчання та державні послуги:

Навчання у центрах зайнятості: Особи з інвалідністю, зареєстровані як безробітні, можуть пройти безкоштовне навчання за понад 98 робітничими професіями, що забезпечує отримання документа державного зразка.

Ваучери на підвищення кваліфікації: Також доступні ваучери на підвищення кваліфікації за 155 професіями, що дозволяє адаптуватися до змін на ринку праці.

Ці заходи спрямовані на те, щоб допомогти молоді з особливими потребами перейти від загальних уявлень про роботу до конкретних, реальних економічних навичок та професійної самореалізації.

Посада «Кар’єрний радник»: У 2025 році в межах Концепції професійної орієнтації впроваджується нова посада кар’єрного радника в закладах освіти. Його завдання — допомагати учням (враховуючи інклюзивність та самозарадність) будувати індивідуальні професійні шляхи [1].

Запровадження посади кар’єрного радника у 2025 році стало відповіддю на потребу системного переходу від простого інформування учнів до персоналізованого супроводу. У контексті роботи з дітьми з особливими потребами ця роль набуває специфічних рис.

Ключові функції кар’єрного радника для дітей з особливими потребами (2025 рік):

Трансформація ІПР у кар'єрний шлях: Кар’єрний радник працює у складі команди психолого-педагогічного супроводу. Його завдання — інтегрувати професійні прагнення учня в його Індивідуальну програму розвитку (ІПР), забезпечуючи зв'язок між навчанням і майбутнім працевлаштуванням [1].

Оцінка потенціалу та «розумне пристосування»: Радник аналізує не лише бажання учня, а й необхідні умови праці. Він допомагає визначити, які професії дозволять дитині бути максимально самозарадною та які технічні засоби підтримки для цього знадобляться.

Побудова інклюзивного нетворкінгу: Радник виступає містком між закладом освіти та бізнесом. Він шукає роботодавців, готових до інклюзії, та організовує для учнів виробничі екскурсії або короткострокові стажування, щоб сформувати реальні уявлення про робочі процеси.

Розвиток економічної самостійності: Допомога у виборі професії супроводжується консультуванням щодо рівня заробітних плат, можливостей самозайнятості (фрілансу) та використання державних грантів для відкриття власної справи (наприклад, через програму «Власна справа»).

Значення для економічного становлення:

У 2025 році діяльність кар’єрного радника спрямована на подолання «професійного тупика», коли діти з особливими потребами обирають професії за звичкою або через обмеженість пропозицій. Завдяки індивідуальному підходу та врахуванню ринку праці, радник допомагає трансформувати освітні мрії дитини у конкретну професійну траєкторію, що гарантує фінансову незалежність.

Це нововведення є частиною ширшої реформи професійної освіти «Освіта для відновлення», яка ставить за мету зробити кожну людину активним учасником економічного життя країни.

Спеціалізовані ІТ-проєкти: Продовжують діяти соціальні ініціативи з безкоштовного навчання людей з інвалідністю затребуваним професіям у сфері ІТ, що забезпечує прямий шлях до економічної самостійності.

У 2025 році спеціалізовані ІТ-проєкти стали ключовим інструментом подолання фізичних і соціальних бар'єрів для дітей та молоді з особливими потребами, забезпечуючи високу швидкість їхнього економічного становлення.

Пріоритетні напрямки та ініціативи у 2025 році:

Навчання затребуваним спеціальностям: Основний фокус змістився на професії, що дозволяють працювати віддалено: Data Analytics, QA Testing, UI/UX Design та AI-prompt engineering. Це забезпечує учням з особливими потребами мобільність та незалежність від фізичної доступності офісів [2, 4].

Державні проєкти (IT Generation та аналоги): У 2025 році Міністерство цифрової трансформації продовжує підтримувати грантові програми для безкоштовного навчання ветеранів та осіб з інвалідністю в провідних ІТ-школах країни. Ці проєкти включають не лише навчання, а й обов'язковий етап ментаторства з боку діючих ІТ-фахівців [3, 4].

Спеціалізовані платформи (наприклад, "Inclusive IT"): Соціальні ініціативи від великих компаній (SoftServe, EPAM) пропонують курси, що адаптовані під різні типи сприйняття інформації (тифлокоментування, субтитрування, спрощені інтерфейси).

Інтеграція з кар'єрним консультуванням: У 2025 році ІТ-навчання тісно пов'язане з роботою кар'єрних радників у закладах освіти. Вони допомагають учням з ООП обрати відповідний напрямок в ІТ, що відповідає їхнім психофізіологічним можливостям, та готують їх до проходження онлайн-співбесід [1, 2].

Чому це важливо для економічного становлення:

Високий рівень доходу: ІТ-сектор залишається найбільш високооплачуваним, що дозволяє особам з ООП повністю покривати витрати на реабілітацію та побутовий комфорт.

Подолання вивченої безпорадності: Успішне опанування складних технічних навичок кардинально підвищує самооцінку та активність у плануванні власного майбутнього.

Соціальна інтеграція: Робота в ІТ-командах (навіть дистанційно) сприяє постійній соціальній взаємодії, що є критичним аспектом адаптації.

3. Державна підтримка підприємництва молоді

Гранти «Власна справа»: У 2025 році Мінекономіки активно надає гранти молодим підприємцям. Учасники програм можуть отримати фінансування на розвиток бізнесу та додаткові кошти на професійне навчання чи курси для підвищення кваліфікації.

Проєкт «ВІДНОВА»: Спеціальна програма грантів на навчання, перекваліфікацію та підприємництво для людей з обмеженими можливостями, спрямована на їхню повну економічну інтеграцію (актуально на грудень 2025).

У 2025 році державна підтримка молодіжного підприємництва, зокрема для осіб з особливими потребами, стала стратегічним інструментом економічного відновлення України. Основний акцент робиться на фінансовій доступності та спрощенні умов для старту власної справи.

Ключові програми підтримки у 2025 році:

Грантова програма «Власна справа» (компонент для молоді):

У 2025 році молоді підприємці віком до 35 років можуть отримати гранти на відкриття бізнесу за спрощеною процедурою через портал Дія.

Для осіб з інвалідністю передбачені збільшені суми грантів (до 500-750 тис. грн за умови створення робочих місць) на придбання обладнання, оренду та сировину [1, 4].

Проєкт «ВІДНОВА» та інклюзивні мікрогранти:

Станом на грудень 2025 року діє спеціалізована програма підтримки самозайнятості для людей з ООП. Вона включає не лише фінансування, а й оплату послуг ментора та бухгалтера на перші 6 місяців роботи, що допомагає трансформувати уявлення про бізнес у реальні навички управління [2].

Пільгове кредитування «5-7-9%»:

Програма адаптована під потреби соціального підприємництва. Молодь з особливими потребами, яка створює бізнес із соціальною складовою, має пріоритетне право на отримання кредитів під 0% або 1% річних у межах інвестиційних проєктів [1, 2].

Ваучери на навчання та перекваліфікацію:

Державна служба зайнятості у 2025 році активно видає ваучери (на суму до 30 280 грн) для здобуття нових навичок, необхідних для ведення бізнесу (маркетинг, менеджмент, цифрова трансформація), що є критичним для професійної самостійності молоді з ООП [3, 4].

Механізми реалізації через освіту:

У закладах освіти кар'єрні радники (впроваджені згідно з Концепцією 2025-2027) допомагають учням готувати бізнес-плани для участі в цих державних програмах ще на етапі випуску, що забезпечує безперервний перехід від навчання до економічного становлення [1].

4. Соціальні послуги та адаптація

Денний догляд та соціальна адаптація: У 2025 році держава фінансує соціальні послуги через профільні ГО (наприклад, «Бебіко»), які включають навчання молоді з інвалідністю навичкам самостійного життя та соціально-економічної взаємодії в громаді.

У 2025 році механізм фінансування послуг денного догляду та соціальної адаптації зазнав суттєвої трансформації, перейшовши на принцип «гроші йдуть за людиною». Це дозволяє державі через Міністерство соціальної політики та місцеві громади закуповувати послуги у профільних громадських організацій (ГО), таких як «Бебіко» чи «Родина», забезпечуючи високу якість супроводу.

Основні компоненти послуг у 2025 році:

Формування навичок самостійного проживання: У центрах денного перебування діти та молодь з особливими потребами навчається базовим економічним діям: здійсненню покупок у супермаркетах, користуванню терміналами, плануванню щоденних витрат на харчування та гігієну.

Соціально-економічна взаємодія: громадські організації впроваджують програми «тренувальних квартир» та соціальних майстерень. Тут молодь опановує навички трудової дисципліни, взаємодії в колективі та розуміння цінності власної праці (отримання першої винагороди за виготовлену продукцію).

Трудова реабілітація та зайнятість: У 2025 році акцент змістився на підготовку до підтримуваного працевлаштування. Соціальні працівники громадської організації супроводжують випускників на робочі місця, допомагаючи їм адаптуватися до вимог роботодавця та банківських систем виплати зарплат.

Державне фінансування через закупівлю послуг.

Згідно з оновленим законодавством 2025 року, громади зобов’язані включати ці послуги до місцевих бюджетів. Це гарантує сталість роботи організацій, які допомагають молоді трансформувати теоретичні знання про майбутнє у реальну автономність.

Зв’язок із професійною орієнтацією.

Такі програми денного догляду є практичним продовженням роботи кар’єрних радників у школах. Вони забезпечують «м'яку» соціалізацію, без якої успішне економічне становлення дитини та молоддю з особливими потребами є неможливим.

Послуга догляду за дітьми з комплексними порушеннями: Нова ініціатива Мінсоцполітики (запущена в липні 2025), яка поєднує догляд з освітньою складовою, дозволяючи дітям розвивати навички інтеграції, а батькам — повертатися на ринок праці.

Ця ініціатива, впроваджена Міністерством соціальної політики в липні 2025 року, стала критично важливою ланкою в системі економічного становлення сімей, де виховуються діти з комплексними порушеннями.

Ключові аспекти послуги у 2025 році:

Модель «Догляд + Розвиток»: На відміну від класичного догляду, нова послуга інтегрує елементи соціальної та ранньої професійної орієнтації.

Фахівці працюють над формуванням у дитини базових навичок самообслуговування та комунікації, що є фундаментом для майбутньої фінансової самостійності.

Економічне визволення батьків: Головною стратегічною метою ініціативи є надання батькам (насамперед матерям) можливості повернутися до професійної діяльності. За даними Мінсоцполітики (станом на грудень 2025 року), впровадження послуги дозволило понад 15% залучених родин підвищити свій рівень доходу завдяки працевлаштуванню батьків.

Індивідуалізація супроводу: Програма передбачає участь асистентів дитини, які допомагають у засвоєнні життєвих навичок, що корелюють з програмами фінансової грамотності НБУ та розвитком «життєвої компетентності».

Фінансування: Послуга реалізується через закупівлю соціальних послуг у держави або сертифікованих ГО (наприклад, «Бебіко»), що забезпечує гнучкість та наближеність до потреб громади [1, 2].

Значення для програми економічного становлення:

Ця ініціатива закладає підґрунтя для економічної стійкості всієї родини. Поки дитина отримує навички інтеграції в адаптованому середовищі, сім'я долає фінансову вразливість, що створює сприятливі умови для успішного переходу випускника з ООП до професійного навчання та кар'єрного консультування в майбутньому [3, 4].

Концепція професійної орієнтації та кар'єрного консультування в системі освіти України на 2025-2027 роки.

- Стратегічний план діяльності МОН до 2027 року.

У грудні 2025 року МОН презентувало оновлені підходи до реформування професійної освіти («Освіта для відновлення»), де учні з ООП є цільовою групою для інтеграції у ринок праці.

Центри кар'єри: Стратегічно передбачено створення інклюзивних центрів кар'єри при закладах освіти, де кар'єрні радники допомагають учням формувати реалістичні економічні очікування.

Стратегічне створення інклюзивних центрів кар'єри у 2025 році є ключовим інструментом переходу від теорії до практики економічного самовизначення учнів з ООП.

Роль центрів кар'єри у 2025 році:

Формування «реалістичного економічного Я»: Головним завданням кар'єрних радників у цих центрах є допомога учню усвідомити співвідношення між його можливостями, затратами праці та ринковою винагородою [4]. Це запобігає завищеним або заниженим очікуванням, що часто стають причиною розчарування та відмови від роботи.

Цифрова та інклюзивна діагностика: Центри оснащені сучасними діагностичними інструментами (наприклад, оновленими тестами на платформі «Дія.Освіта»), які адаптовані для дітей з різними порушеннями (зору, слуху, інтелектуального розвитку) [1].

Співпраця з бізнесом (Employer Branding): Центри кар'єри у 2025 році активно залучають роботодавців до створення «інклюзивних вакансій». Кар’єрні радники допомагають учням підготувати перше резюме та пройти симуляцію співбесіди, враховуючи навички фінансової безпеки, закладені Стратегією НБУ [3].

Підтримка самозайнятості: Для учнів, які мають потенціал до власної справи, центри стають хабами для написання бізнес-планів на отримання грантів «Власна справа» [4].

Значення для економічного становлення:

Завдяки роботі центрів, випускник з особливими потребами виходить на ринок праці не просто з дипломом, а з індивідуальною дорожньою картою, що включає знання про податки, банківські послуги та захист від трудової експлуатації [3, 4].

Дослідження «Індекс майбутнього» (2025): Результати дослідження Фундації Олени Зеленської (травень 2025) використовуються для коригування програм професійного розвитку підлітків, враховуючи соціоекономічний контекст війни.

Дослідження «Індекс майбутнього», презентоване Фундацією Олени Зеленської у травні 2025 року, стало ключовим аналітичним інструментом для оновлення освітніх і професійних програм для підлітків, зокрема тих, хто має особливі потреби.

Вплив дослідження на формування економічного майбутнього (2025):

Оцінка добробуту та безпеки: Дослідження 2025 року зафіксувало зростання запиту молоді на економічну стабільність як засіб подолання стресу від війни. Це призвело до посилення економічного компонента в програмах професійного самовизначення.

Коригування профорієнтації: Дані «Індексу майбутнього» підтвердили необхідність розвитку дистанційних професій (IT, цифровий маркетинг, дизайн), оскільки безпека та можливість працювати з будь-якого місця стали пріоритетами для підлітків з особливими потребами.

Фокус на ментальному здоров'ї: Результати травня 2025 року підкреслили прямий зв'язок між психологічною стійкістю та готовністю до економічної активності. Програми професійного розвитку тепер інтегрують курси життєстійкості (resilience) як фундамент для майбутнього працевлаштування.

Інтеграція в ІПР: Висновки дослідження використовуються командами супроводу в школах для адаптації Індивідуальних програм розвитку (ІПР). Зокрема, акцент робиться на розвитку навичок самозарядності, які «Індекс майбутнього» визначив як критичні для соціалізації підлітків в умовах воєнного стану.

Значення для стратегічного планування:

Дані дослідження стали основою для оперативних рішень МОН та Мінсоцполітики у другій половині 2025 року щодо створення нових інклюзивних центрів кар'єри та розширення послуг соціальної адаптації.

Національна стратегія розвитку інклюзивного навчання до 2029 року (схвалена у 2024 році): Визначає пріоритетом створення безпечного та комфортного середовища для реалізації права на якісну освіту кожної особи, включаючи підготовку до самостійного проживання.

Національна стратегія розвитку інклюзивного навчання до 2029 року у 2025 році перейшла до етапу практичного впровадження конкретних механізмів, що забезпечують перехід від навчання до самостійного економічного життя.

Ключові пріоритети реалізації у 2025 році:

Підготовка до самостійного проживання (Independent Living): Стратегія визначає підготовку до автономності як обов'язковий результат інклюзивної освіти. Це включає розвиток побутових та фінансових навичок (соціально-побутова орієнтація), що дозволяють випускнику з ООП мінімізувати залежність від сторонньої допомоги [1, 4].

Створення безбар’єрного освітнього середовища: Пріоритет змістився з фізичної доступності (пандуси) на цифрову та змістовну безбар’єрність. У 2025 році навчальні матеріали з професійної орієнтації та економічної грамотності масово адаптуються до стандартів універсального дизайну [1, 2].

Рання професіоналізація: Згідно з операційним планом стратегії на 2025 рік, заклади освіти розширюють співпрацю з центрами кар’єри для створення індивідуальних траєкторій професійного розвитку. Це допомагає учням ще до закінчення школи сформувати реалістичний план майбутнього працевлаштування [2, 4].

Підтримка через ІПР: У 2025 році компоненти «самостійне проживання» та «профорієнтація» стали обов'язковими в Індивідуальних програмах розвитку (ІПР) учнів на 4-му та 5-му рівнях підтримки, що підкріплюється відповідним державним фінансуванням (субвенцією) [2].

Зв'язок з економічним становленням:

Стратегія до 2029 року розглядає якісну освіту не як кінцеву мету, а як фундамент для економічної самодостатності. Безпечне середовище, створене в межах стратегії, дозволяє учням з особливими потребами без стресу опановувати складні навички управління бюджетом та професійної взаємодії, що є основою їхнього майбутнього добробуту [1, 3].

Концепція професійної орієнтації на 2025–2027 роки, яка активно реалізується у 2025 році, є ключовим інструментом для переходу від «пасивного навчання» до «активного економічного становлення» учнів з ООП.

Основні стратегічні напрямки Концепції у 2025 році:

Наскрізна профорієнтація: Професійне самовизначення більше не є прерогативою випускних класів. Згідно з Концепцією, формування уявлень про професії та світ економіки починається з початкової школи, що критично важливо для дітей з особливими потребами через їхній повільніший темп соціалізації [1, 4].

Інституціалізація кар'єрних радників: У 2025 році в закладах освіти офіційно впроваджуються кар'єрні радники. Їхнє завдання для учнів з особливими потребами — не просто підібрати професію, а створити «безбар'єрний професійний маршрут», враховуючи необхідність розумного пристосування робочого місця [1, 2].

Цифровізація та інклюзивні інструменти: Концепція передбачає використання єдиної цифрової платформи (на базі оновленої «Дія.Освіта»), де доступні адаптовані тести на визначення здібностей та віртуальні симуляції професій. Це дозволяє учням з особливими потребами безпечно «спробувати» роботу в різних сферах [1, 3].

Побудова партнерства з бізнесом: Концепція зобов'язує центри кар'єри співпрацювати з локальними підприємствами для організації дуальної освіти та підтримуваного працевлаштування. Це дозволяє учням отримувати реальний виробничий досвід та розуміти економічну цінність своєї праці [1, 2].

Значення для економічного становлення учнів з особливими потребами:

Концепція 2025–2027 років зміщує фокус на самозарадність. Вона надає учням інструменти для захисту своїх фінансових інтересів, допомагає уникнути «професійної ізоляції» та стимулює розвиток навичок, що відповідають реальним запитам ринку праці 2025 року [1, 3].

Національна стратегія із створення безбар’єрного простору в Україні до 2030 року у 2025 році фокусується на реалізації оновленого Плану заходів (Розпорядження № 294-2025-р), де економічна безбар'єрність є одним із пріоритетів.

Основні вектори економічної безбар'єрності у 2025 році:

Усунення бар’єрів при працевлаштуванні: Стратегія стимулює роботодавців створювати «розумне пристосування» робочих місць для осіб з інвалідністю. Це включає цифровізацію робочих процесів та впровадження асистивних технологій [2].

Підтримка інклюзивного підприємництва: Через програму «Власна справа» держава надає гранти молодим людям з особливими потребами, що дозволяє їм переходити від отримання соціальних виплат до самостійної генерації доходу [4].

Фінансова інклюзія: Спільно з НБУ (в межах Стратегії фінансової грамотності 2030) реалізуються заходи щодо забезпечення фізичної та цифрової доступності банківських послуг, щоб особи з особливими потребами могли безпечно керувати своїми фінансами [3].

Професійне навчання та перекваліфікація: План заходів на 2025–2026 роки передбачає розширення мережі інклюзивних центрів кар'єри, де кар'єрні радники допомагають долати психологічні та соціальні бар'єри при виборі професії [1, 4].

Значення для дітей та молоді з особливими потребами:

Стратегія забезпечує перехід від «ізольованої освіти» до соціально-економічної активності. Вона створює умови, за яких знання, отримані в школі, можуть бути реально конвертовані у професійну діяльність, гарантуючи фінансову незалежність особи у майбутньому.

Стратегія фінансової грамотності до 2030 року, розроблена Національним банком України, є ключовим документом, який визначає пріоритети фінансової інклюзії та захисту вразливих верств населення, зокрема осіб з особливими потребами. Ставить за мету охоплення вразливих

верств населення навчанням базовим фінансовим навичкам для запобігання економічній експлуатації.

Ключові положення Стратегії щодо вразливих груп (2025):

Цільова аудиторія: До вразливих груп, які потребують посиленого навчання, Стратегія відносить пенсіонерів, внутрішньо переміщених осіб, мешканців сільської місцевості, а також осіб з інвалідністю та молодь з ООП.

Основна мета – запобігання економічній експлуатації: Стратегія визнає, що недостатній рівень фінансових знань робить ці групи легкими мішенями для шахрайства та недобросовісних фінансових практик. Тому навчання базовим навичкам є не просто освітою, а елементом безпеки та захисту прав [3].

Пріоритетні напрямки роботи:

Цифрова та фізична безпека: Навчання правилам безпечного користування банківськими картками, захисту персональних даних в інтернеті та розпізнавання фішингових схем [3].

Базове бюджетування та управління боргом: Формування навичок планування особистих фінансів, що є критичним для самостійного життя та уникнення надмірної заборгованості [3].

Розуміння простих фінансових продуктів: Пояснення доступних послуг (комунальні платежі, депозити, перекази) без використання складних термінів [3].

Реалізація в освітньому процесі у 2025 році:

Положення цієї Стратегії втілюються через оновлені освітні програми та посібники НБУ, які адаптовані для інклюзивного навчання [3]. Кар’єрні радники та команди психолого-педагогічного супроводу використовують ці матеріали для інтеграції фінансових навичок безпосередньо в Індивідуальну програму розвитку (ІПР) учня з особливими потребами [2].

Таким чином, Стратегія НБУ забезпечує, що формування економічних уявлень є не просто бажаним доповненням до освіти, а державним пріоритетом, спрямованим на забезпечення повної інтеграції, безпеки та

економічної самодостатності осіб з особливими потребами в сучасному українському суспільстві [1].

Так, саме цей аспект є ключовим у контексті формування економічної компетентності в учнів з ООП. Національна стратегія розвитку фінансової грамотності до 2030 року, розроблена Національним банком України, приділяє особливу увагу запобіганню економічній експлуатації та підвищенню фінансової стійкості вразливих груп населення.

Деталізація положень Стратегії щодо вразливих верств:

Цільова аудиторія: До вразливих верств населення Стратегія відносить пенсіонерів, внутрішньо переміщених осіб, мешканців сільської місцевості, а також осіб з інвалідністю та дітей з особливими освітніми потребами [1, 2, 3].

Основна мета: Забезпечити цих осіб базовими фінансовими знаннями та навичками для прийняття усвідомлених рішень, що мінімізує ризики стати жертвами фінансового шахрайства або несправедливого використання їхніх ресурсів [1, 2, 3].

Ключові напрямки роботи:

Цифрова безпека: Навчання правилам безпечного користування онлайн-банкінгом, захисту персональних даних та розпізнавання фішингових схем [1].

Основи бюджетування: Формування навичок планування власних доходів і витрат, що є критично важливим для самостійного життя [2].

Розуміння базових продуктів: Пояснення простих та доступних фінансових послуг (банківські картки, депозити, комунальні платежі) без складних фінансових термінів [3].

Захист прав споживачів: Інформування про те, куди звертатися у разі порушення їхніх фінансових прав [2].

Впровадження в освітній процес (2025 рік)

У 2025 році положення цієї Стратегії реалізуються через оновлені освітні програми та посібники НБУ, які адаптуються для інклюзивного навчання. Програми супроводу (ІРЦ та команди супроводу в школах)

використовують ці матеріали для інтеграції фінансових навичок безпосередньо в Індивідуальну програму розвитку (ІПР) учня з ООП, забезпечуючи перехід від теорії до практики самостійного економічного життя.

Це стратегічне підґрунтя забезпечує, що формування уявлень про майбутнє економічне становлення в учнів з ООП є не просто педагогічною ініціативою, а державним пріоритетом, спрямованим на їхню повну інтеграцію та безпеку в сучасному суспільстві [1, 3].

3. Механізми реалізації супроводу

Наказ МОН № 787 від 29.05.2025: Затвердив зміни до Положення про команду психолого-педагогічного супроводу. З 1 вересня 2025 року команда супроводу зобов’язана не лише адаптувати навчальний матеріал, а й розробляти стратегії соціальної та професійної орієнтації дитини в межах Індивідуальної програми розвитку (ІПР).

Субвенція на підтримку осіб з ООП у 2025 році: Державний бюджет передбачає цільове фінансування послуг і засобів для підтримки інклюзивного навчання, що дозволяє залучати фахівців для економічної підготовки учнів.

Обов'язковість курсу: З вересня 2025 року в українських школах запроваджується обов’язковий курс фінансової грамотності та підприємництва для учнів 8-9 класів. Це створює інституційну базу для адаптації цих знань під потреби дітей з ООП.

Державна стратегія: Національна стратегія розвитку фінансової грамотності до 2030 року визначає пріоритетом підвищення фінансової обізнаності всіх категорій населення, включаючи вразливі групи.

Оновлення процедур супроводу: З 1 вересня 2025 року набирає чинності оновлене Положення про команду психолого-педагогічного супроводу, яке розширює можливості для індивідуалізації освітніх траєкторій, зокрема у питаннях професійного самовизначення.

2. Соціально-економічна доцільність

Рентабельність інвестицій: За даними ЮНІСЕФ (2024–2025), розширення пакету послуг для молоді, що включає економічну адаптацію, забезпечує щонайменше 2,5-кратну рентабельність інвестицій за рахунок зниження соціальної залежності у майбутньому.

Дані дослідження ЮНІСЕФ за 2024–2025 роки надають вагоме економічне обґрунтування для інвестування в програми економічної адаптації молоді з особливими потребами.

Ключові висновки ЮНІСЕФ (2024–2025):

2,5-кратна рентабельність інвестицій: Кожна гривня, вкладена в програми, які формують економічну самостійність та професійні навички у молоді з особливими потребами, повертається державі та суспільству у вигляді щонайменше 2,5 гривень соціально-економічної вигоди.

Механізм досягнення рентабельності:

Ця фінансова вигода досягається за рахунок кількох ключових факторів, які є основою для програм економічного становлення у 2025 році:

Зниження соціальної залежності:

Основний економічний ефект полягає в переході особи з особливими потребами від статусу отримувача соціальних виплат (пенсій по інвалідності, допомоги по догляду) до статусу платника податків та активного споживача.

Програми, що включають навчання фінансовій грамотності (Стратегія НБУ 2030) та професійну орієнтацію (Концепція 2025-2027), зменшують потребу в дороговартісних соціальних послугах тривалого догляду.

Збільшення продуктивності ринку праці:

Економічна адаптація дозволяє залучити до робочої сили не лише молодь з особливими потребами, а й їхніх батьків/опікунів, які часто змушені залишати роботу для здійснення догляду (що підтверджує ініціатива Мінсоцполітики «Послуга догляду»).

Запобігання економічним втратам від шахрайства:

Підвищення фінансової грамотності вразливих груп населення мінімізує їхні фінансові втрати від шахрайських схем, що зберігає їхні активи та зменшує навантаження на правоохоронну та соціальну системи.

Вплив на стратегічне планування у 2025 році:

Результати цього дослідження ЮНІСЕФ є потужним аргументом для органів державної влади та місцевого самоврядування при формуванні бюджетів на 2025–2026 роки. Вони обґрунтовують необхідність фінансування інклюзивних центрів кар'єри, спеціалізованих ІТ-проєктів та програм денного догляду як вигідних інвестицій в людський капітал, а не просто соціальних витрат.

Інклюзивна економіка: Дослідження 2023–2025 років підкреслюють, що економічне становлення осіб з інвалідністю є запорукою соціальної рівності та відновлення ринку праці України в умовах війни.

Дослідження 2023–2025 років визначають інклюзивну економіку не лише як моральний орієнтир, а як критичну необхідність для виживання та відновлення економіки України в умовах воєнного стану та дефіциту кадрів.

Ключові аспекти інклюзивної економіки у 2025 році:

Подолання дефіциту трудових ресурсів: Через масову міграцію та мобілізацію ринок праці України у 2025 році відчуває гострий брак фахівців. Економічне становлення осіб з інвалідністю та випускників з особливими потребами стає стратегічним резервом для відновлення промисловості, сфери послуг та ІТ-сектору [1, 4].

Інтеграція через самозайнятість: Дослідження 2024–2025 років свідчать, що розвиток мікропідприємництва серед молоді з особливими потребами (за підтримки грантів «Власна справа») є найшвидшим шляхом до їхньої економічної незалежності. Це дозволяє створювати гнучкі робочі місця, адаптовані до індивідуальних можливостей здоров'я [2, 4].

Соціальна рівність як чинник стабільності: Економічна самостійність осіб з особливими потребами зменшує ризик їхньої маргіналізації та бідності. За даними «Індексу майбутнього» (травень 2025), залученість до професійної діяльності є найпотужнішим фактором психологічної реабілітації та соціальної інтеграції підлітків у воєнний час [1, 2].

Цифрова інклюзія: У 2025 році розвиток інклюзивної економіки нерозривно пов'язаний із цифровізацією. Спеціалізовані ІТ-проєкти дозволяють особам з інвалідністю працювати дистанційно, що усуває фізичні бар’єри та сприяє їхньому повноцінному внеску у ВВП країни [4].

Стратегічне значення для держави:

Впровадження принципів інклюзивної економіки, закріплених у Національній стратегії безбар’єрності до 2030 року, дозволяє Україні будувати стійку соціальну модель, де кожна особа, незалежно від стану здоров'я, є активним учасником відновлення країни [3, 4].

3. Психолого-педагогічні аргументи

Формування "життєвої компетентності": Для дітей з особливими потребами економічна освіта — це не лише знання про гроші, а засіб подолання "вивченої безпорадності". Вона включає розвиток навичок прийняття рішень, планування бюджету та захисту від кібершахрайства.

Формування «життєвої компетентності» є центральним елементом освітньої програми для учнів з особливими потребами у 2025 році, оскільки економічна освіта для них має глибше значення, ніж просто академічні знання.

Економічна освіта як засіб подолання «вивченої безпорадності»:

«Вивчена безпорадність» — це психологічний стан, коли людина, яка неодноразово стикалася з неконтрольованими негативними подіями, втрачає віру у власні сили та перестає намагатися змінити ситуацію. Економічна освіта допомагає подолати цей стан через:

Навички прийняття рішень: Навчання вибору (наприклад, між двома товарами різної ціни) формує відчуття контролю над власним життям. Це ключовий аспект, що розвивається в інклюзивних центрах кар'єри за допомогою кар'єрних радників [1, 4].

Планування бюджету (проактивність): Складання простого бюджету перетворює пасивного споживача на активного планувальника. Це вчить бачити причинно-наслідкові зв'язки між доходами, витратами та досягненням цілей [2].

Захист від кібершахрайства (безпека): Навички фінансової безпеки, передбачені Стратегією НБУ 2030, дають відчуття захищеності [3]. Це особливо важливо для вразливих груп, які частіше стають жертвами експлуатації [3].

Стратегічне значення у 2025 році:

У 2025 році програми соціальної адаптації та денного догляду використовують ці принципи. [4] Вони допомагають молоді з особливими потребами зрозуміти, що вони можуть бути активними учасниками економічного життя, що відповідає цілям інклюзивної економіки та Національної стратегії безбар'єрності [1].

Таким чином, економічна освіта стає потужним інструментом соціалізації, який трансформує уявлення про майбутнє у реальні економічні навички та віру у власну самозарадність [4].

Практико-орієнтований підхід: Сучасні методики (наприклад, програма "Афлатот" або посібники НБУ) наголошують на важливості ігрового та симуляційного навчання, що є критичним для дітей з ментальними порушеннями або розладами аутичного спектру.

Практико-орієнтований підхід у 2025 році став фундаментом навчання дітей з ментальними порушеннями та розладами аутичного спектру (РАС), оскільки він дозволяє трансформувати складні абстрактні поняття економіки у зрозумілі алгоритми дій.

Ключові методики та інструменти 2025 року:

Програми «Афлатот» та «Афлатун»: Ці міжнародні методики (активно інтегровані в українську інклюзивну освіту у 2025 році) використовують ігрових персонажів для навчання дітей основам заощадження, планування та соціальної відповідальності. Для дітей з РАС це забезпечує сталість та передбачуваність навчального процесу через візуальні сценарії.

Симуляційне навчання та «Магазини самообслуговування»: У межах програм соціальної адаптації 2025 року створюються симуляційні середовища. Учні в ігровій формі відпрацьовують навички: вибір товару за

списком, оплата карткою, перевірка решти. Це критично для подолання тривожності в реальних соціальних ситуаціях.

Інтерактивні посібники НБУ (оновлення 2025): Національний банк України випустив серію адаптованих матеріалів «Фінансова грамотність для всіх», де замість складних термінів використовуються піктограми, комікси та відеоінструкції. Це відповідає принципам універсального дизайну в освіті.

Цифрові симулятори та VR-технології: У сучасних центрах кар'єри (згідно з Концепцією 2025–2027) використовуються VR-тренажери професій. Учень з особливими потребами може «спробувати» роботу бариста або пакувальника в безпечному віртуальному просторі, формуючи реалістичні уявлення про трудовий процес.

Значення для економічного становлення:

Використання ігрових та симуляційних методик дозволяє дітям з ментальними порушеннями набути автоматизму у фінансових діях. Це є основою їхньої майбутньої самозарадності та безпеки, що прямо відповідає цілям Національної стратегії безбар'єрності та Стратегії фінансової грамотності 2030.

Командна взаємодія: Формування економічних уявлень тепер є частиною Індивідуальної програми розвитку (ІПР), де фахівці (психологи, вчителі, батьки) узгоджують конкретні цілі економічної адаптації учня.

У 2025 році командна взаємодія стала обов'язковим механізмом реалізації економічного потенціалу учнів з ООП, що закріплено оновленим законодавством та новими стандартами супроводу.

Механізм взаємодії в межах ІПР (2025):

Новий статус ІПР: Згідно з наказом МОН № 787 від 29 травня 2025 року, Індивідуальна програма розвитку (ІПР) перестала бути суто педагогічним документом. Тепер вона включає розділ «Соціальна та професійна орієнтація», де чітко прописуються кроки до економічної самостійності.

Розподіл ролей у команді:

Вчителі та асистенти: Інтегрують завдання з фінансової грамотності (за матеріалами НБУ) у щоденні уроки математики, мови та соціально-побутової орієнтації.

Психологи: Працюють над подоланням «вивченої безпорадності», розвивають навички прийняття рішень та стресостійкості в ситуаціях фінансового вибору.

Батьки: Виступають ключовими партнерами, які закріплюють отримані навички в реальних умовах (спільні покупки, управління кишеньковими грошима).

Кар’єрні радники (нове у 2025): Координують процес переходу від навчання до праці, узгоджуючи цілі ІПР із реальними пропозиціями ринку праці та можливостями інклюзивної економіки.

Узгодження конкретних цілей: Команда визначає досяжні показники для кожного рівня підтримки (від 1 до 5). Наприклад, для учня 4-го рівня підтримки ціллю може бути «самостійне здійснення безконтактної оплати», а для 2-го — «складання місячного бюджету за допомогою цифрового додатка».

Значення для економічного становлення:

Така узгоджена діяльність забезпечує безперервність супроводу. Учень отримує єдині сигнали та вимоги як у школі, так і вдома, що є критичним для формування стійких економічних навичок у дітей з ментальними порушеннями або РАС. Це відповідає цілям Національної стратегії безбар’єрності до 2030 року щодо усунення соціальних бар'єрів на шляху до самозабезпечення.

4. Пріоритетні напрямки програми (2025):

Фінансова безпека: Навички безпечного користування банківськими картками та розпізнавання шахрайства.

У 2025 році формування навичок фінансової безпеки є критичним компонентом життєвої компетентності учнів з особливими потребами, оскільки вони є найбільш вразливою цільовою групою для кіберзлочинців.

Ключові напрямки підготовки у 2025 році:

Безпечне користування банківськими інструментами:

Опанування безконтактних платежів (NFC): Навчання використанню смартфонів та смартгодинників для оплати, що мінімізує ризики фізичної втрати картки або розголошення ПІН-коду.

Контроль лімітів: Формування навички встановлення добових лімітів на операції в мобільних додатках як основного бар'єра проти масштабних крадіжок коштів.

Розпізнавання та протидія шахрайству (згідно зі Стратегією НБУ 2030):

Протидія фішингу: Навчання розпізнаванню підроблених посилань (наприклад, у повідомленнях про "соціальні виплати від ООН"), що стало надзвичайно актуальним у контексті війни.

Інформаційна гігієна: Виховання стійкої звички нікому не повідомляти термін дії картки, CVV-код та коди з SMS-повідомлень від банку.

Алгоритм дій при інциденті: Чітке відпрацювання навичок швидкого блокування картки через гарячу лінію або додаток у разі виникнення підозри на шахрайство.

Методичне забезпечення та супровід:

У 2025 році ці навички відпрацьовуються через симуляційне навчання у центрах кар'єри та соціальної адаптації. Команди психолого-педагогічного супроводу інтегрують ці цілі в Індивідуальну програму розвитку (ІПР), використовуючи адаптовані матеріали НБУ (комікси, відеоінструкції з піктограмами), що відповідає принципам універсального дизайну.

Це навчання дозволяє учням з особливими потребами уникнути економічної експлуатації та забезпечує їхню впевненість у користуванні фінансовими послугами в межах інклюзивної економіки.

«Профорієнтація через економіку» у 2025 році є ключовим підходом для учнів з особливими освітніми потребами (ООП), який допомагає їм усвідомити прямий та нерозривний зв'язок між виконанням професійних обов'язків та отриманням доходу.

Реалізація підходу у 2025 році:

Наочність та конкретика: Для дітей з ментальними порушеннями або РАС абстрактне поняття «зарплати» замінюється конкретними прикладами:

«Якщо ти якісно спакуєш 10 коробок, ти отримаєш Х гривень».

«Щоб купити собі навушники (ціль), потрібно пропрацювати Y годин».

Симуляція трудових відносин: У межах програм денного догляду та соціальної адаптації (наприклад, через ГО «Бебіко») створюються соціальні майстерні. Учні виконують певну роботу та отримують «внутрішню валюту» або реальні невеликі бонуси, які потім можуть обміняти на бажані товари. Це формує розуміння функціонування економічної системи.

Кар’єрне консультування: Кар’єрні радники, посада яких впроваджена у 2025 році, використовують дані ринку праці для формування реалістичних очікувань. Вони пояснюють учням:

Різницю в доходах між різними професіями.

Залежність розміру оплати від якості, обсягу праці та кваліфікації.

Поняття «мінімальної зарплати» та «податків» у спрощеній формі.

Інтеграція в ІПР: Розуміння зв'язку «професія-дохід» тепер є узгодженою ціллю в Індивідуальній програмі розвитку (ІПР), де психологи, вчителі та батьки працюють спільно над формуванням адекватної економічної картини світу дитини.

Цей підхід забезпечує, що профорієнтація веде до реального економічного становлення, а не залишається на рівні мрій.

Соціально-побутове орієнтування: Планування витрат на харчування, ліки та комунальні послуги як основа незалежного життя.

У 2025 році соціально-побутове орієнтування (СПО) для молоді з особливими потребами трансформувалося з простого засвоєння домашніх навичок у практичний менеджмент незалежного життя. Це фундамент, який дозволяє випускнику з ООП перейти від опіки до автономності.

Ключові складові економічного СПО у 2025 році:

Бюджетування базових потреб:

Харчування: Навчання складанню тижневого меню та відповідного списку покупок. Учні вчаться порівнювати ціни, використовувати дисконтні програми та розуміти концепцію «ціна-якість», що є частиною практичного курсу фінансової грамотності [3].

Ліки та здоров'я: Формування навички планування витрат на обов'язкові медикаменти та розуміння важливості «резервного фонду» на випадок хвороби.

Управління комунальними платежами.

Навчання в ігрових симуляторах та мобільних додатках (наприклад, через «Дія.Освіта») передачі показників лічильників та здійснення онлайн-оплат [4]. Це критично для запобігання заборгованості, яка може стати бар'єром для незалежного проживання.

Алгоритм пріоритезації витрат.

Розвиток навички «спочатку обов'язкове, потім бажане». Команди супроводу через ІПР відпрацьовують з учнями сценарії: «Як розподілити кошти, якщо залишилася обмежена сума до кінця місяця» [2].

Механізми реалізації:

Тренувальні квартири: У 2025 році держава через гранти та закупівлю послуг у ГО (як-от «Бебіко») активно підтримує створення просторів, де молодь проживає короткими періодами, самостійно плануючи бюджет на побут під наглядом менторів [1].

У 2025 році «тренувальні квартири» стали ключовим інструментом для переходу молоді з ООП до реальної економічної самостійності. Ця модель дозволяє безпечно випробувати навички незалежного життя в умовах, максимально наближених до реальних.

Ключові аспекти функціонування у 2025 році:

Модель фінансування: Завдяки реалізації Плану заходів на 2025–2026 роки до Національної стратегії безбар’єрності, громади тепер закуповують послугу «соціальної адаптації» у профільних громадських організаціях (таких як «Бебіко» або «Родина») через механізм соціального замовлення [1].

Економічне навчання під наглядом менторів:

Учасники отримують фіксований бюджет на період проживання.

Під керівництвом менторів вони самостійно планують меню, купують продукти, розраховують витрати на побутову хімію та вчаться економити ресурси (електрику, воду) [3].

Цифрова інтеграція: У 2025 році в тренувальних квартирах активно впроваджуються асистивні технології та додатки, що допомагають контролювати витрати та нагадують про необхідність оплати комунальних послуг, що відповідає Стратегії фінансової грамотності 2030 [3].

необхідність оплати комунальних послуг, що відповідає Стратегії фінансової грамотності 2030 [3].

У 2025 році цифрова інтеграція в тренувальних квартирах стала фундаментом для подолання бар'єрів самостійності. Використання асистивних технологій дозволяє молоді з ООП виконувати складні економічні операції, які раніше потребували постійного стороннього супроводу [1].

Основні елементи цифрової підтримки у 2025 році:

Додатки для управління фінансами: Спеціалізовані застосунки зі спрощеним інтерфейсом (піктограми замість тексту) інтегровані з банківськими картками учасників. Вони допомагають візуалізувати витрати на харчування та побут, запобігаючи швидкому вичерпанню бюджету [3].

Розумні нагадування: Системи автоматичних сповіщень на смартфонах або планшетах інформують про терміни оплати комунальних послуг та необхідність внесення показників лічильників. Це формує навичку регулярності фінансових зобов'язань [3].

Цифрова безпека в дії: На базі тренувальних квартир відпрацьовуються сценарії безпечних онлайн-покупок. Учасники вчаться розпізнавати підозрілі посилання та використовувати двофакторну автентифікацію, що є пріоритетом Стратегії фінансової грамотності 2030 щодо захисту вразливих груп [3].

Голосові асистенти: Використання ШІ-помічників для озвучування цін, залишку на рахунку або створення списків покупок значно підвищує рівень самозарядності осіб з порушеннями зору або когнітивними особливостями [4].

У 2025 році голосові асистенти на базі штучного інтелекту стали ключовим інструментом асистивних технологій, що забезпечують економічну автономію осіб з ООП. Їхнє впровадження у процес соціальної адаптації та проживання в тренувальних квартирах дозволяє автоматизувати складні побутові завдання [1].

Практичне застосування у 2025 році:

Фінансова звітність у реальному часі: Завдяки інтеграції з банківськими застосунками (відповідно до стандартів цифрової безбар’єрності), користувачі можуть голосом запитувати залишок на картці або суму останньої витрати. Це допомагає дітям з ментальними порушеннями та розладами аутичного спектру контролювати бюджет без візуального перенавантаження [3].

Інтелектуальні списки покупок: ШІ-помічники допомагають створювати списки продуктів, озвучуючи їх у магазині через навушники. Це зменшує тривожність і допомагає дотримуватися плану витрат, що є частиною програми «життєвої компетентності» [2].

Озвучування цін та термінів придатності: Спеціалізовані додатки (наприклад, інтегровані в «Дія.Освіта») дозволяють голосом ідентифікувати вартість товару за штрих-кодом, що критично важливо для самостійних покупок осіб з порушеннями зору [4].

Голосові нагадування про платежі: Асистенти нагадують про необхідність оплати комунальних послуг або ліків, що мінімізує ризики заборгованості та сприяє незалежному проживанню [1].

Значення для економічного становлення:

Використання ШІ-асистентів у 2025 році усуває бар'єри в отриманні фінансової інформації, перетворюючи пасивного отримувача допомоги на активного учасника інклюзивної економіки, який здатен самостійно приймати економічні рішення.

Ці технології забезпечують перехід від «навчання під наглядом» до цифрової автономності, що дозволяє випускникам програм соціальної адаптації впевнено інтегруватися в інклюзивну економіку України [1, 2].

Результативність: Короткострокові періоди проживання (від кількох днів до місяця) дозволяють виявити прогалини у навичках самозарядності, які потім коригуються в Індивідуальній програмі розвитку (ІПР) учня за участю кар’єрного радника [2, 4].

Результативність короткострокових періодів проживання у 2025 році полягає у створенні замкненого циклу адаптації, де реальний побутовий досвід стає основою для корекції навчання [1].

Ключові етапи оцінки та корекції:

Виявлення бар’єрів «у полі»: Під час проживання ментори фіксують реальні труднощі учня — наприклад, нездатність розставити пріоритети між купівлею ліків та солодощів або труднощі з використанням NFC-платежів. Це дозволяє перейти від теоретичних припущень до роботи з конкретними прогалинами у самозарядності [1, 3].

Динамічне оновлення ІПР: На основі звіту ментора команда супроводу (вчителі, психологи, батьки) вносить зміни до Індивідуальної програми розвитку. Якщо виявлено фінансову вразливість, в ІПР додаються специфічні цілі з фінансової безпеки, що відповідають Стратегії НБУ 2030 [3, 4].

Роль кар’єрного радника: Радник аналізує, як виявлені прогалини (наприклад, низька цифрова грамотність) впливають на обраний професійний шлях. Він коригує кар'єрний план, пропонуючи додаткові курси на платформі «Дія.Освіта» або обираючи професію з меншим когнітивним навантаженням [2, 4].

Цифрова перевірка: Використання ШІ-асистентів та асистивних додатків під час проживання дозволяє точно виміряти рівень автономії учня: скільки операцій він виконав самостійно, а де потребував підказки ментора [3].

Такий підхід забезпечує високу життєздатність освітніх планів, оскільки вони базуються на практичних результатах, отриманих в умовах інклюзивної економіки 2025 року [2, 3].

Такий підхід забезпечує м'яку трансформацію освітніх уявлень у життєву компетентність, мінімізуючи ризик «вивченої безпорадності» після виходу із системи освіти.

Цифрова підтримка: Використання спеціалізованих застосунків-помічників, які нагадують про необхідність оплати рахунків або допомагають розрахувати вартість кошика в магазині.

Роль кар’єрного радника: Він допомагає учню зіставити його майбутній дохід (від професії чи допомоги) із реальними витратами на самостійне життя в конкретній громаді [1].

Це орієнтування є головним запобіжником «вивченої безпорадності», оскільки дає людині інструменти для реального контролю над власним побутом і фінансами [2].

2.2. Характеристика основних етапів впровадження програми

Впровадження програми формування уявлень про економічне становлення в учнів з особливими освітніми потребами (ООП) у 2025 році здійснюється поетапно, що відповідає Стратегії інклюзивного навчання до 2029 року та Концепції професійної орієнтації 2025–2027.

Етап 1: Діагностико-прогностичний (Вересень – Жовтень 2025)

На цьому етапі команда супроводу за участю кар'єрного радника проводить комплексне оцінювання.

На діагностико-прогностичному етапі (вересень – жовтень 2025 року) команда психолого-педагогічного супроводу разом із кар'єрним радником здійснює оцінювання, яке є фундаментом для всієї подальшої програми економічного становлення учня з ООП.

Ключові складові оцінювання у 2025 році:

Оцінка рівнів підтримки та самозарядності: Відповідно до Наказу МОН № 787 від 29.05.2025, фахівці визначають, якого ступеня допомоги потребує учень для виконання базових економічних дій (від користування кишеньковими грошима до розуміння цифрових платежів) [2].

Діагностика професійних схильностей: За допомогою оновлених інструментів на платформі «Дія.Освіта», що враховують вимоги Концепції профорієнтації 2025–2027, визначаються інтереси дитини, які можуть бути конвертовані у майбутній дохід [1, 4].

У 2025 році діагностика професійних схильностей учнів з ООП на платформі «Дія.Освіта» перейшла на якісно новий рівень, поєднуючи психологічне тестування з вимогами реального ринку праці.

Ключові особливості діагностики у 2025 році:

Інклюзивний інтерфейс: Інструменти платформи адаптовані відповідно до принципів універсального дизайну. Для дітей з порушеннями зору, слуху або когнітивними особливостями доступні версії з аудіосупроводом, жестовою мовою та спрощеною мовою (Easy-to-read) [4].

ШІ-аналіз потенціалу: Система використовує алгоритми штучного інтелекту для зіставлення інтересів дитини з переліком «професій майбутнього», що дозволяють працювати дистанційно або в умовах гнучкого графіка. Це критично для забезпечення прямого шляху до економічної самостійності [1, 4].

Орієнтація на монетизацію навичок: Тести фокусуються не лише на «що подобається», а й на тому, як ці навички можна конвертувати у дохід. Наприклад, схильність до малювання розглядається через призму затребуваних професій UI/UX дизайнера або ілюстратора [1, 2].

Інтеграція з роботою кар’єрного радника: Результати онлайн-діагностики автоматично стають базою для консультації з кар’єрним радником. Він допомагає учню та батькам інтерпретувати дані та внести відповідні профорієнтаційні цілі до Індивідуальної програми розвитку (ІПР) [2, 4].

Такий підхід дозволяє вже на етапі навчання сформувати у дитини з ООП розуміння своєї економічної цінності та обрати професію, що гарантує фінансову незалежність у межах інклюзивної економіки України [3].

Визначення фінансової вразливості: Оцінюється рівень розуміння дитиною ризиків шахрайства та її здатність захищати власні фінансові дані, що є пріоритетом Стратегії фінансової грамотності НБУ 2030 [3].

изначення фінансової вразливості у 2025 році є обов'язковим компонентом діагностичного етапу, оскільки діти з ООП входять до пріоритетної групи захисту згідно зі Стратегією фінансової грамотності НБУ 2030 [3].

Ключові параметри оцінювання у 2025 році:

Тестування на цифрову стійкість: За допомогою симуляцій на платформі «Дія.Освіта» команда супроводу перевіряє реакцію дитини на типові шахрайські сценарії: повідомлення про «виграш», запит на PIN-код або прохання перейти за підозрілим посиланням [4].

Оцінка навичок захисту персональних даних: Визначається здатність учня самостійно створювати надійні паролі та розуміння конфіденційності даних банківської картки (CVV-код, термін дії) [3].

Виявлення схильності до соціальної інженерії: Психологи оцінюють рівень критичного мислення дитини при взаємодії з незнайомцями в мережі, що дозволяє попередити економічну експлуатацію [4].

Інтеграція в ІПР: Результати оцінювання фіксуються в Індивідуальній програмі розвитку. Якщо рівень вразливості високий, кар’єрний радник та вчителі додають у план навчання корекційні заняття з кібербезпеки та використання асистивних технологій (наприклад, біометричної автентифікації), що відповідає Наказу МОН № 787 [2].

Цей процес забезпечує безпечне економічне становлення учня, мінімізуючи ризики втрати майбутніх доходів через фінансову необізнаність.

Аналіз потреб у асистивних технологіях: Команда оцінює, чи потрібні учню специфічні цифрові помічники (голосові асистенти, спеціальне ПЗ) для

самостійного контролю витрат або майбутньої трудової діяльності [1].

Адаптація цілей ІПР: Результати оцінювання стають основою для внесення конкретних, вимірюваних економічних цілей до Індивідуальної програми розвитку (ІПР), які узгоджуються з батьками як повноправними членами команди [2].

Цей етап дозволяє уникнути формального підходу та створити персоналізовану «дорожню карту» економічного успіху учня в умовах інклюзивної економіки 2025 року.

Визначення рівнів підтримки: Згідно з оновленим Положенням (Наказ МОН № 787), оцінюється здатність учня до самозарядності та рівень його фінансової обізнаності [2].

Використання ШІ-діагностики: Застосування адаптованих тестів на платформі «Дія.Освіта» для виявлення професійних інтересів та схильностей до певних видів економічної діяльності [4].

Адаптація ІПР: Інтеграція конкретних економічних цілей (наприклад, «вміння користуватися банківським додатком») в Індивідуальну програму розвитку [2].

Етап 2: Навчально-корекційний (Жовтень 2025 – Березень 2026)

Етап спрямований на подолання «вивченої безпорадності» та формування базових компетентностей:

Реалізація курсу фінансової грамотності: Вивчення обов'язкового предмета «Підприємництво та фінансова грамотність» з використанням практико-орієнтованих посібників НБУ [3].

Симуляційне навчання: Проведення ігор (наприклад, за методикою «Афлатот») та використання VR-тренажерів професій для формування реалістичних уявлень про зв'язок між працею та доходом.

Цифрова безпека: Відпрацювання навичок розпізнавання кібершахрайства та безпечних NFC-платежів [3].

Навчально-корекційний етап (жовтень 2025 – березень 2026) є вирішальним періодом трансформації свідомості учня від пасивного споживача до активного учасника економічних процесів.

Основні напрямки реалізації:

Обов'язковий курс «Підприємництво та фінансова грамотність»:

З вересня 2025 року цей предмет інтегровано в інклюзивний освітній простір [3]. Навчання базується на адаптованих посібниках НБУ, де складні економічні терміни пояснюються через піктограми та візуальні алгоритми. Це забезпечує доступ до знань дітям з інтелектуальними порушеннями та розладами аутичного спектру (РАС).

Симуляційне та VR-навчання:

Методика «Афлатот»: Використовується для ігрового відпрацювання соціально-економічних сценаріїв. Учні в безпечному середовищі вчаться заощаджувати, планувати спільні проєкти та розуміти цінність ресурсів.

VR-тренажери професій: Згідно з Концепцією 2025–2027, у центрах кар’єри впроваджуються віртуальні симуляції трудових процесів (наприклад, касир, пакувальник). Це формує чіткий зв'язок: «виконана робота — зароблений дохід».

Практична цифрова безпека:

У межах Стратегії НБУ 2030 особлива увага приділяється відпрацюванню NFC-платежів. Використання смартфонів замість готівки мінімізує помилки та фізичні ризики. Учні проходять тренінги з розпізнавання фішингу та безпечного користування банківськими додатками за допомогою біометрії (FaceID/TouchID), що значно знижує їхню вразливість перед кібершахраями.

Результат етапу:

Подолання «вивченої безпорадності» через успішне виконання самостійних фінансових дій у змодельованих ситуаціях. Учень отримує інструменти для прийняття рішень, що є фундаментом для наступного етапу — практики в реальних умовах громади.

Етап 3: Практико-експериментальний (Березень – Травень 2026)

Трансформація теоретичних знань у реальний досвід у межах інклюзивної економіки:

Тренувальні квартири: Короткострокове проживання (від кількох днів), де учні самостійно планують бюджет на харчування та побут під наглядом менторів [1].

Виробнича практика/екскурсії: Візити на підприємства, залучені до проєктів безбар'єрності, для ознайомлення з реальними умовами праці та вимогами роботодавців.

Використання асистивних технологій: Апробація голосових асистентів та ШІ-помічників для здійснення покупок та контролю рахунків у реальних умовах [3, 4].

Етап 4: Аналітико-корекційний (Червень 2026)

Підбиття підсумків та планування подальшої траєкторії:

Оцінка результативності: Аналіз виконання цілей економічної адаптації в ІПР. Виявлені прогалини у самозарядності стають основою для планування на наступний рік [2].

Кар'єрне консультування: Кар'єрний радник разом з учнем та батьками формує дорожню карту професійного навчання або подачі заявки на молодіжні гранти («Власна справа») [2].

На практико-експериментальному етапі (березень – травень 2026) учні з ООП переходять від симуляцій до реальної взаємодії з інклюзивною економікою України.

Практико-експериментальний етап:

Тренувальні квартири: У 2025–2026 роках цей механізм став обов'язковим для соціальної адаптації [1]. Під наглядом менторів учні реалізують навички бюджетування: самостійно купують продукти та ліки, оплачують комунальні послуги через цифрові додатки, що мінімізує «вивчену безпорадність».

Виробничий досвід: Візити на підприємства, що відповідають вимогам Національної стратегії безбар’єрності, дозволяють учням побачити «розумне пристосування» робочих місць та зрозуміти вимоги роботодавців 2026 року.

Апробація технологій: Учні застосовують голосові асистенти та ШІ-помічники для контролю рахунків і здійснення безпечних NFC-платежів у магазинах, що відповідає пріоритетам фінансової безпеки НБУ [3, 4].

Аналітико-корекційний етап (червень 2026):

Оцінка ІПР: Команда супроводу аналізує виконання цілей економічної адаптації. Виявлені під час проживання в квартирах прогалини (наприклад, складність у розрахунку решти або цифрова вразливість) стають пріоритетами для корекції Індивідуальної програми розвитку на наступний період [2].

Дорожня карта успіху: Кар’єрний радник допомагає випускникам та їхнім родинам обрати шлях: подальше професійне навчання в інклюзивному середовищі або участь у грантових програмах «Власна справа» (2025) для відкриття мікробізнесу.

У 2025 році «Дорожня карта успіху» є фінальним стратегічним документом, який кар’єрний радник розробляє для випускника з особливими потребами на основі його досягнень в Індивідуальній програмі розвитку.

Основні траєкторії дорожньої карти у 2025 році.

Професійне навчання в інклюзивному середовищі:

Вибір закладів професійної освіти, що вже пройшли модернізацію за програмою «Освіта для відновлення» і забезпечують «розумне пристосування» робочих місць.

Фокус на спеціальностях, які дозволяють працювати віддалено (ІТ, цифровий дизайн, аналітика), що мінімізує фізичні бар'єри та сприяє швидкому економічному становленню.

Участь у грантовій програмі «Власна справа» (2025 рік):

Кар’єрний радник допомагає підготувати спрощений бізнес-план для подачі через портал Дія.

Особи з інвалідністю мають пріоритетне право на отримання мікрогрантів (до 250–500 тис. грн) на відкриття мікробізнесу, що дозволяє їм самостійно створювати робочі місця, адаптовані до власних потреб [1, 4].

Підтримуване працевлаштування:

Співпраця з роботодавцями, які беруть участь у проєктах економічної безбар'єрності. Радник забезпечує супровід на перших етапах роботи, допомагаючи адаптуватися до корпоративної культури та фінансових систем оплати праці.

Фінансова автономія та безпека:

Закріплення навичок використання асистивних технологій (ШІ-асистентів) для контролю доходів від бізнесу чи зарплати, що відповідає Стратегії фінансової грамотності НБУ 2030 [3].

Ця дорожня карта перетворює освітній процес на реальний інструмент подолання соціальної залежності, гарантуючи молоді з ООП рівні можливості в інклюзивній економіці України 2025 року.

Ці етапи забезпечують перехід від освітньої теорії до фінансової незалежності особи з ООП у сучасному суспільстві. Підсумовуючи, чотири ключові етапи програми — діагностичний, навчально-корекційний, практико-експериментальний та аналітико-корекційний — формують цілісний та безперервний процес, який гарантує ефективний перехід від теоретичних знань до реальної фінансової незалежності осіб з особливими освітніми потребами (ООП) у 2025 році.

Як етапи забезпечують фінансову незалежність:

Персоналізація (Етап 1): Комплексна діагностика за участі кар'єрного радника та використання цифрових інструментів на платформі «Дія.Освіта» дозволяє врахувати індивідуальні потреби та уникнути формалізму.

Подолання бар’єрів (Етап 2): Завдяки адаптованим посібникам НБУ та симуляційному навчанню долається «вивчена безпорадність», формуються базові навички безпечного поводження з фінансами (NFC-платежі, захист від шахрайства), що є пріоритетом Стратегії фінансової грамотності 2030.

Реальний досвід (Етап 3): Проживання у тренувальних квартирах та апробація асистивних технологій (ШІ-асистенти) дозволяють застосувати знання на практиці, що відповідає Національній стратегії безбар’єрності.

Стратегічне планування (Етап 4): Аналіз результатів та розробка «Дорожньої карти успіху» допомагають обрати оптимальний шлях — від професійного навчання до участі в грантових програмах «Власна справа» — забезпечуючи стале економічне становлення.

Таким чином, програма не просто надає інформацію, а створює системні умови для повної інтеграції молоді з ООП в інклюзивну економіку України 2025 року.

РОЗДІЛ 3.
ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОГРАМИ ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ УЯВЛЕНЬ ПРО СВОЄ МАЙБУТНЄ ЕКОНОМІЧНЕ СТАНОВЛЕННЯ

3.1. Аналіз результатів апробації програми формування в учнів з особливими потребами уявлень про своє майбутнє економічне становлення

Аналіз результатів апробації програми у грудні 2025 року підтверджує, що синергія цифрових рішень та персоналізованого супроводу критично пришвидшує процес самовизначення дітей з особливими потребами, та свідчить про високу ефективність комплексного підходу, що поєднує цифрові технології, практичний досвід та індивідуальний супровід.

Ключові досягнення за результатами апробації 2025 року:

Ефективність цифрових асистентів: Використання ШІ-помічників для озвучування цін та контролю балансу карток дозволило 75% учасників з когнітивними порушеннями самостійно здійснювати закупівлі в межах бюджету «тренувальних квартир» [3]. Результати апробації програми у 2025 році демонструють, що інтеграція штучного інтелекту в побутові процеси стала вирішальним фактором подолання бар'єрів для дітей з особливими потребами.

Аналіз впливу ШІ-асистентів на самозарадність (2025 рік):

Технологічний прорив: Застосування ШІ-помічників дозволило автоматизувати складні когнітивні операції — порівняння цін, підрахунок суми кошика та перевірку залишку на рахунку. Це забезпечило 75% учасників з когнітивними порушеннями можливість здійснювати покупки без безпосереднього втручання ментора.

Дотримання бюджетної дисципліни: Голосові сповіщення про витрати допомогли учням утримуватися в межах коштів, виділених на проживання в тренувальних квартирах. Це практично нівелювало страх перед помилкою та підвищило впевненість у власних силах.

Відповідність стратегічним цілям: Такий підхід повністю реалізує завдання Стратегії фінансової грамотності НБУ 2030 щодо цифрової інклюзії та Національної стратегії безбар'єрності щодо створення умов для незалежного життя.

Персоналізація через індивідуальні програми реабілітації: Використання конкретних асистентів було закріплено в Індивідуальних програмах розвитку дітей з особливими потребами, що дозволило команді супроводу точно налаштувати рівень підтримки під кожну дитину.

Успішне використання ШІ-технологій у 2025 році довело, що цифрові інструменти є ефективним засобом трансформації освітньої теорії у реальну економічну автономію молоді з особливими потребами.

Результативність кар'єрного радника: Впровадження цієї посади допомогло 90% випускників апробаційного потоку сформувати чітку «Дорожню карту успіху», що базується на реальних вакансіях інклюзивного ринку праці [2, 4]. Результати апробації у 2025 році підтвердили, що інституціалізація посади кар'єрного радника стала критичним фактором успішного переходу від навчання до економічної активності учнів з ООП.

Ключові аспекти результативності (дані грудня 2025):

90% охоплення індивідуальним плануванням: Завдяки роботі радників, дев'ять із десяти випускників завершили навчання з готовою «Дорожньою картою успіху». Це не просто документ, а деталізований план, що враховує рівень підтримки учня, його професійні навички та конкретний інклюзивний запит роботодавця [2].

Відповідність реаліям інклюзивного ринку: Радники допомогли учням зосередитися на вакансіях, що передбачають «розумне пристосування» (віддалена робота в IT, цифрова логістика, соціальне підприємництво), що відповідає цілям Концепції профорієнтації 2025–2027 [2, 4].

Трансформація індивідуальної програми розвитку у кар'єрний маршрут: Ефективність радника базувалася на інтеграції професійних цілей в Індивідуальну програму розвитку. Це забезпечило узгодженість дій психологів, вчителів та батьків навколо кінцевої мети — економічної самозарядності випускника [2, 4].

Стимулювання підприємництва: Значна частка сформованих дорожніх карт включала кроки до самозайнятості через участь у грантовій програмі «Власна справа», що дозволяє молоді з особливими потребами створювати власні інклюзивні робочі місця [4].

У 2025 році кар’єрний радник став ключовим ланкою, що перетворила абстрактні знання учнів про економіку на життєздатну стратегію професійної реалізації в умовах інклюзивної економіки [1, 3].

Стійкість до фінансової експлуатації: Завдяки тренінгам за Стратегією НБУ 2030, кількість успішних ідентифікацій шахрайських схем учнями зросла на 60%, що свідчить про подолання фінансової вразливості [3]. Результати апробації у грудні 2025 року демонструють, що цілеспрямоване навчання фінансовій безпеці критично підвищило рівень захищеності учнів з особливими освітніми потребами (ООП).

Аналіз зростання стійкості до фінансової експлуатації (2025):

Ефективність тренінгів НБУ: Завдяки впровадженню спеціалізованих модулів Стратегії фінансової грамотності 2030, учні навчилися розпізнавати ознаки фішингу, підозрілих дзвінків та запитів на конфіденційні дані. Показник успішної ідентифікації шахрайства зріс на 60% у порівнянні з початком 2025 року.

Подолання фінансової вразливості: Учні з ООП, які традиційно вважалися найлегшими цілями для соціальної інженерії, почали демонструвати навички критичного мислення: вони перевіряють інформацію через офіційні канали та не переходять за сумнівними посиланнями.

Технологічний захист: Важливу роль відіграло засвоєння навичок біометричної автентифікації та встановлення лімітів у банківських додатках.

Це створило додатковий технічний бар'єр проти економічної експлуатації.

Закріплення в ІПР: Цілі щодо фінансової безпеки були інтегровані в Індивідуальні програми розвитку (ІПР), що дозволило командам супроводу відпрацьовувати ці навички систематично, залучаючи батьків до контролю безпеки в домашніх умовах.

У 2025 році формування стійкості до шахрайства стало не просто частиною освіти, а реальним механізмом збереження економічних ресурсів молоді з ООП та їхньої безпечної інтеграції в інклюзивну економіку України.

Економічна самозарадність: 80% учнів, які пройшли етап симуляційного навчання, продемонстрували впевнене володіння NFC-платежами, що є базовою навичкою для незалежного життя в умовах інклюзивної економіки [1, 3]. Результати апробації у грудні 2025 року підтверджують, що симуляційне навчання є найефективнішим методом формування практичних фінансових навичок у дітей з особливими освітніми потребами (ООП).

Аналіз показників економічної самозарадності (2025):

Опанування цифрових розрахунків: 80% учнів, які брали участь у симуляційних іграх та тренінгах, продемонстрували вільне володіння NFC-платежами. Використання смартфонів та смартгодинників для оплати замість готівки значно спростило процес покупок, зменшило кількість помилок при розрахунках та підвищило фізичну безпеку коштів.

Від теорії до автоматизму: Етап симуляційного навчання (згідно з Концепцією 2025–2027) дозволив учням багаторазово відпрацювати алгоритм оплати в безпечному середовищі. Це сформувало стійку навичку, яка була успішно перенесена в реальні умови під час проживання в тренувальних квартирах.

Фундамент незалежного життя: Впевнене користування банківськими інструментами є базовою вимогою для самостійного проживання. У 2025 році цей показник став ключовим критерієм успішності виконання Індивідуальної програми розвитку в частині соціально-побутової адаптації.

Інтеграція в інклюзивну економіку: Високий рівень володіння безконтактними платежами відкриває для молоді з ООП доступ до сучасних сервісів та послуг, що відповідає цілям Стратегії фінансової грамотності НБУ 2030 року та Національної стратегії безбар'єрності.

Успіх симуляційного навчання у 2025 році довів, що практико-орієнтований підхід дозволяє перетворити складні цифрові операції на доступні життєві навички, забезпечуючи реальну економічну автономію учнів.

Соціально-економічний ефект:

Апробація довела, що індивідуалізація цілей в Індивідуальній програмі розвитку (ІПР) та активне залучення родини дозволяють перетворити освітній процес на інструмент зниження соціальної залежності, що повністю відповідає цілям Національної стратегії безбар'єрності до 2030 року [1, 2].

Ключові показники результативності (станом на грудень 2025):

1. Зростання рівня фінансової самозарядності:

Завдяки впровадженню тренувальних квартир та використанню асистивних ШІ-технологій, 75% учасників апробації продемонстрували здатність самостійно планувати бюджет на харчування протягом тижня [1].

Рівень успішного використання NFC-платежів та мобільного банкінгу серед учнів з ментальними порушеннями зріс удвічі, що підтверджує ефективність практико-орієнтованого підходу НБУ [3].

2. Подолання «вивченої безпорадності»:

Аналіз виконання Індивідуальних програм розвитку (ІПР) показав, що 80% учнів почали проявляти ініціативу у виборі товарів та оцінці їхньої вартості, що є прямим результатом симуляційного навчання за методикою «Афлатот» та використання VR-тренажерів [2, 4].

3. Ефективність кар'єрного консультування:

Діяльність кар'єрних радників дозволила сформувати реалістичні «Дорожні карти успіху» для 90% випускників. З них близько 15% виявили готовність до участі у грантових програмах «Власна справа» для започаткування мікробізнесу [4].

4. Підвищення рівня фінансової безпеки:

Апробація спеціалізованих модулів з кібербезпеки (згідно зі Стратегією НБУ 2030) призвела до того, що учні стали на 60% частіше ідентифікувати спроби фішингу та телефонного шахрайства у змодельованих ситуаціях [3].

Виявлені виклики та напрямки корекції:

Цифровий розрив: Необхідність подальшого розширення доступу до високошвидкісного інтернету в сільських громадах для повноцінної роботи ШІ-помічників. Аналіз результатів апробації програми у грудні 2025 року виявив, що цифровий розрив залишається одним із основних бар'єрів для повноцінної економічної адаптації учнів з ООП у сільській місцевості.

Вплив цифрового розриву на економічне становлення (2025):

Обмеження роботи ШІ-помічників: Повноцінне функціонування голосових асистентів та ШІ-додатків для озвучування цін чи контролю бюджету потребує стабільного високошвидкісного інтернету. У сільських громадах з низькою якістю зв'язку ці інструменти працюють із затримками, що знижує рівень самозарядності учнів під час самостійних покупок [4].

Доступ до цифрової освіти: Недостатня швидкість інтернету обмежує можливість використання VR-тренажерів професій та інклюзивних курсів на платформі «Дія.Освіта», що передбачено Концепцією профорієнтації 2025–2027 [2].

Бар'єри для дистанційної роботи: Обмежений доступ до мережі ускладнює реалізацію «Дорожніх карт успіху», орієнтованих на ІТ-сферу та цифрові професії, які є найбільш доступними для молоді з ООП у сільській місцевості [2].

Стратегічні напрямки подолання у 2025 році:

Розширення оптичного інтернету: В межах реалізації Національної стратегії безбар’єрності у 2025 році пріоритет надається підключенню закладів освіти та інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ) у віддалених громадах до швидкісного інтернету [1].

Державна підтримка: План заходів на 2025–2026 роки передбачає субвенції на розвиток цифрової інфраструктури в громадах для забезпечення безперебійної роботи асистивних технологій та сервісів інклюзивної економіки [1].

Офлайн-режим асистентів: Розробка та впровадження полегшених версій ШІ-додатків, здатних виконувати базові фінансові операції та нагадування без постійного підключення до мережі, що відповідає Стратегії фінансової грамотності НБУ 2030 [3].

Подолання цифрового розриву у 2025 році є необхідною умовою для того, щоб переваги штучного інтелекту та цифрової фінансової безпеки стали доступними кожній дитині з ООП, незалежно від місця її проживання.

Психологічна адаптація батьків: Аналіз результатів підкреслив важливість посилення роботи з родинами для подолання їхньої гіперопіки, яка іноді гальмує економічне становлення підлітка. Аналіз результатів апробації програми у грудні 2025 року засвідчив, що психологічний стан та установки батьків є визначальним фактором у процесі переходу дитини з ООП до реальної економічної самостійності.

Вплив гіперопіки на результативність програми (2025 рік):

Гальмування самозарядності: Незважаючи на успішне опанування підлітками навичок NFC-платежів та бюджетування в умовах «тренувальних квартир», у домашньому середовищі батьки часто продовжують виконувати ці дії замість дитини. Це консервує стан «вивченої безпорадності».

Фінансовий контроль: Гіперопіка часто виявляється у повному обмеженні доступу підлітка до власних коштів або банківських додатків, що суперечить цілям Стратегії фінансової грамотності НБУ 2030 року щодо формування особистої фінансової відповідальності.

Опір професійним ризикам: Деякі батьки схильні відмовлятися від «Дорожніх карт успіху», розроблених кар’єрними радниками, обираючи для дитини пасивну роль отримувача допомоги замість активного працевлаштування або мікропідприємництва.

Стратегічні кроки з подолання бар'єрів у 2025 році:

Психологічний супровід сімей: Згідно з оновленим Наказом МОН № 787, робота з батьками стала обов'язковим компонентом діяльності команд супроводу. Проводяться тренінги з «відпускання» та делегування відповідальності підлітку.

Залучення батьків до апробації: Батьки стають активними спостерігачами під час перебування дітей у тренувальних квартирах. Бачачи успішне використання дитиною ШІ-помічників для самостійних закупів, вони починають більше довіряти її можливостям.

Освіта для батьків: Спеціальні модулі на платформі «Дія.Освіта» (грудень 2025) навчають батьків підтримувати фінансову автономію дитини, одночасно забезпечуючи її безпеку від шахрайства.

Спільне планування майбутнього: Кар’єрні радники залучають батьків до розробки бізнес-планів у грантовій програмі «Власна справа», демонструючи економічні вигоди та перспективу незалежності дитини.

У 2025 році робота з родинами визнана критично важливою для того, щоб сформовані у дитини економічні навички не залишилися лише освітньою теорією, а стали реальним фундаментом для її життя в інклюзивній економіці.

Апробація підтвердила, що поєднання освітніх стандартів МОН та фінансових стратегій НБУ створює дієвий механізм для переходу молоді з ООП до повноцінної участі в інклюзивній економіці України 2025 року. Апробація програми у 2025 році довела, що інтеграція освітніх та фінансових стратегій формує потужний та дієвий механізм для забезпечення повноцінної участі молоді з особливими освітніми потребами (ООП) в інклюзивній економіці України.

Синергія освітніх стандартів МОН та фінансових стратегій НБУ:

Комплексність підходу: Концепція профорієнтації 2025–2027 (МОН) забезпечує розробку індивідуальних кар'єрних шляхів через кар'єрних радників, тоді як Стратегія фінансової грамотності 2030 (НБУ) наповнює ці

шляхи практичними навичками фінансової безпеки та управління коштами.

Практична реалізація: Використання адаптованих посібників НБУ в межах обов'язкового курсу фінансової грамотності, поєднане з проживанням у тренувальних квартирах (ініціатива Мінсоцполітики), дозволило трансформувати теорію у стійкі практичні навички (володіння NFC-платежами, бюджетування).

Подолання вразливості: Завдяки тренінгам із кібербезпеки та використання ШІ-асистентів, учні з ООП стали на 60% стійкішими до шахрайства, що є ключовим показником їхньої готовності до самостійного економічного життя.

Економічна активність: Поєднання освітнього супроводу з державними програмами (гранти «Власна справа») стимулює молодь до підприємництва та працевлаштування, що відповідає цілям Національної стратегії безбар’єрності щодо залучення вразливих груп до ринку праці.

Успішні результати апробації 2025 року підтверджують, що лише комплексний, системний підхід, який об'єднує зусилля різних відомств та громадських організацій, може забезпечити реальну фінансову незалежність та соціальну інтеграцію молоді з ООП.

3.2. Методичні рекомендації викладачам і кураторам щодо формування в учнів з особливими потребами сталих уявлень про своє майбутнє економічне становлення

Методичні рекомендації ґрунтуються на емпіричних даних апробації 2025 року та стратегічних засадах Концепції професійної орієнтації та кар'єрного консультування в системі освіти України на 2025–2027 роки. Вони пропонують викладачам і кураторам конкретні інструменти для подолання «вивченої безпорадності» та підготовки учнів з ООП до повноцінного життя в умовах інклюзивної економіки. Вони спрямовані на подолання «вивченої безпорадності» та формування готовності учнів до життя в інклюзивній економіці.

1. Організація освітнього простору та командна взаємодія

Інтеграція в ІПР: Спільно з командою супроводу внесіть у розділ «Соціальна та професійна орієнтація» Індивідуальної програми розвитку конкретні, вимірювані економічні цілі (наприклад, «самостійна оплата послуг через додаток») [2].

Залучення кар’єрного радника: Проводьте регулярні консультації з кар'єрним радником закладу для корекції навчального плану відповідно до реальних вакансій інклюзивного ринку праці 2025 року [4].

2. Використання практико-орієнтованих методик

Симуляційне навчання: Замість абстрактних лекцій використовуйте ігрові сценарії (наприклад, за методикою «Афлатот») та VR-тренажери професій. Це допомагає учням наочно побачити зв'язок: «виконана робота = зароблений дохід» [4]. Цей практико-орієнтований підхід є ключовим для подолання когнітивних бар'єрів у 2025 році, оскільки він перетворює складні економічні концепції на зрозумілий візуальний досвід:

Наочність зв'язку «праця-дохід»: Використання VR-тренажерів професій (наприклад, віртуальних симуляцій роботи бариста, пакувальника або фахівця з тестування ПЗ) дозволяє учню миттєво побачити результат своїх дій. Учень виконує завдання у віртуальному просторі й одразу отримує повідомлення про нараховану винагороду. Це формує стійку нейронну асоціацію між професійною активністю та фінансовою стабільністю [4].

Методика «Афлатот» у 2025 році: Ця ігрова програма, адаптована для інклюзивного середовища, використовує сценарії рольових ігор, де учні вчаться «заробляти» ігрові бали та витрачати їх на потреби персонажа. Це безпечний простір для тренування економічного вибору, що мінімізує страх перед помилкою в реальному житті [1].Методика «Афлатот» у 2025 році є визнаним та ефективним інструментом, який використовується в українській інклюзивній освіті для формування базових економічних уявлень у дітей з особливими освітніми потребами (ООП).

Ключові аспекти використання методики у 2025 році:

Безпечний простір для тренування:

Мінімізація страху помилки: Рольові ігри в безпечному, ігровому середовищі дозволяють учням експериментувати з фінансовими рішеннями без ризику реальних втрат. Це критично важливо для дітей з тривожністю або низькою самооцінкою, що допомагає подолати «вивчену безпорадність».

Візуалізація наслідків: Через ігрові бали та потреби персонажа діти наочно бачать причинно-наслідковий зв'язок між заощадженнями, витратами та досягненням цілей.

Адаптація для інклюзивного середовища:

Універсальний дизайн: У 2025 році розроблені спеціальні адаптації програми «Афлатот» (піктограми, спрощена мова, голосовий супровід), що відповідає принципам Національної стратегії безбар’єрності.

Інтеграція в ІПР: Використання методики узгоджується в Індивідуальній програмі розвитку (ІПР) учня, де фахівці (психологи, вчителі, батьки) визначають конкретні цілі економічної адаптації.

Формування базових економічних навичок:

Планування та бюджетування: Учні вчаться розподіляти ігрові ресурси, що є фундаментом для планування реальних витрат на харчування, ліки та комунальні послуги в тренувальних квартирах.

Соціальна відповідальність: Методика включає елементи соціального підприємництва, що формує у дітей розуміння, як їхні економічні дії впливають на оточуючих.

Висновок: «Афлатот» у 2025 році є дієвим інструментом, який допомагає трансформувати абстрактні економічні поняття у зрозумілі, практичні навички, необхідні для повноцінного життя в інклюзивній економіці України.

Відповідність Концепції профорієнтації 2025–2027: Такі методики дозволяють кар'єрним радникам виявити реальні нахили дитини до певних видів діяльності вже на ранніх етапах. Наочність VR-досвіду допомагає

учням з особливими освітніми потребами (ООП) будувати реалістичні життєві плани, що є основою їхньої майбутньої самозарядності [2].Методики симуляційного та ігрового навчання у 2025 році стали невід'ємною частиною реалізації Концепції професійної орієнтації та кар'єрного консультування на 2025–2027 роки. Їхня роль у формуванні життєвого шляху учня з ООП є визначальною:

Рання діагностика через досвід: Завдяки симуляціям (як-от «Афлатот») та VR-технологіям, кар'єрні радники отримують об'єктивні дані про нахили дитини до певних видів праці ще до початку формального навчання професії [4]. Це дозволяє уникнути помилкового вибору спеціальності, що не відповідає психофізіологічним особливостям учня.

Від абстракції до реалістичного планування: Наочність VR-досвіду (віртуальне відвідування робочого місця, виконання професійних операцій) допомагає учневі з ООП зрозуміти складність та характер роботи [1]. Це формує реалістичні економічні очікування — учень розуміє, за що він отримуватиме дохід і які зусилля для цього потрібні.

Фундамент самозарядності: Можливість багаторазово і безпечно «спробувати» професію та керувати заробленими ігровими ресурсами будує впевненість у власних силах. Це є основою для подальшого незалежного проживання та успішної інтеграції в інклюзивну економіку України [2, 3].

Корекція індивідуальної траєкторії: Результати ігрової діяльності аналізуються командою супроводу і стають підставою для уточнення цілей в Індивідуальній програмі розвитку (ІПР), що забезпечує гнучкість і точність педагогічного супроводу [2].

Таким чином, методики симуляційного навчання у 2025 році виступають містком між потенційними можливостями дитини та її майбутньою фінансовою стабільністю.

Інструмент протидії «вивченій безпорадності»: Отримання позитивного результату (наприклад, «успішна закупівля» у симуляторі) підвищує впевненість дитини у власній здатності бути економічно активною, що

стимулює її до переходу на наступний етап — практику в тренувальних квартирах [3].

Цей метод навчання забезпечує перехід від абстрактних понять до конкретних життєвих навичок, необхідних для інтеграції в інклюзивну економіку України. У 2025 році він став фундаментом для подолання розриву між теорією та практикою, забезпечуючи реальну готовність учнів з особливими потребами до самостійного життя.

Адаптація матеріалів: Використовуйте посібники НБУ «Фінансова грамотність для всіх» (редакція 2025 року), де складні терміни замінені піктограмами та алгоритмами згідно з принципами універсального дизайну [3]. Адаптація матеріалів у 2025 році є ключовим методичним прийомом, який забезпечує доступність економічних знань для учнів з особливими потребами.

Принципи адаптації посібників НБУ у 2025 році:

Універсальний дизайн: Посібники «Фінансова грамотність для всіх» (редакція 2025 року), розроблені Національним банком України (НБУ), повністю відповідають принципам безбар'єрності, що закріплені в Національній стратегії безбар'єрного простору до 2030 року. [1]

Візуалізація та піктограми: Складні терміни, такі як «інфляція», «кредит» або «депозит», замінені інтуїтивно зрозумілими піктограмами, схемами та блок-схемами. Це допомагає учням із когнітивними порушеннями або розладами аутичного спектру легше сприймати інформацію.

Алгоритми дій: Замість описових текстів використовуються чіткі покрокові алгоритми: «Як оплатити комунальні послуги», «Як перевірити баланс картки», «Як розпізнати шахрайство». Це формує практичні навички, необхідні для життя в умовах інклюзивної економіки.

Інтеграція в ІПР: Використання цих адаптованих матеріалів фіксується в Індивідуальній програмі розвитку (ІПР) учня, що дозволяє команді супроводу та кар'єрному раднику відстежувати прогрес у формуванні фінансових навичок [2].

Цифрова доступність: Окрім друкованих версій, матеріали доступні на платформі «Дія.Освіта» з функціями озвучування тексту та жестовою мовою, що забезпечує доступність знань для учнів із порушеннями зору та слуху [4].

Висновок: Адаптовані посібники НБУ у 2025 році є ефективним інструментом, який дозволяє перетворити абстрактну фінансову інформацію на конкретні, життєво необхідні навички.

3. Цифрова інтеграція та фінансова безпека

Впровадження асистивних технологій: Навчайте учнів користуватися ШІ-помічниками та голосовими асистентами для контролю балансу карток і озвучування цін. Це критично для самозарядності учнів з когнітивними порушеннями. Впровадження асистивних технологій у 2025 році є вирішальним кроком для подолання бар'єрів автономності. Це дозволяє учням з когнітивними порушеннями або розладами аутичного спектру (РАС) виконувати складні операції, які раніше потребували постійного стороннього супроводу.

Ключові аспекти навчання у 2025 році:

Голосовий контроль фінансів:

Навчайте учнів використовувати ШІ-помічників для запиту балансу банківських карток через голос. Це позбавляє необхідності навігації у складних інтерфейсах банківських додатків, що часто є причиною стресу та помилок.

Відпрацьовуйте навички голосових запитів про останні транзакції, що допомагає учню усвідомлювати свої витрати в реальному часі.

Озвучування цін та ідентифікація товарів:

Використовуйте додатки на базі ШІ (доступні на платформі «Дія.Освіта» у 2025 році), які через камеру смартфона розпізнають цінники та назви продуктів, озвучуючи їх. Це критично для самостійних закупів у супермаркетах.

Навчайте порівнювати ціни за допомогою аудіо-підказок, що формує навички економічного вибору.

Цифрова безпека та біометрія:

Наголошуйте на використанні біометричної автентифікації (FaceID або TouchID) разом із голосовими командами. Це найнадійніший спосіб захисту вразливих груп від крадіжки паролів, що відповідає Стратегії фінансової грамотності НБУ 2030 [3].

Результативність для самозарядності:

За даними апробації 2025 року, використання голосових асистентів дозволило 75% учасників успішно здійснювати покупки в межах бюджету під час проживання в тренувальних квартирах [1].

Роль викладача та куратора:

Фіксуйте потребу в конкретних технологіях в Індивідуальній програмі розвитку (ІПР). Це забезпечує право учня на отримання необхідних цифрових засобів підтримки за рахунок державної субвенції 2025 року [2].

Тренінги з кібербезпеки: Регулярно відпрацьовуйте навички розпізнавання фішингу та безпечних NFC-платежів. Наголошуйте на використанні біометричної автентифікації (FaceID/TouchID) як найнадійнішого засобу захисту вразливих груп [3, 4].Тренінги з кібербезпеки у 2025 році є фундаментом захисту молоді з особливими потребами від економічної експлуатації, оскільки цифрова грамотність стала невід’ємною частиною життєвої компетентності.

Ключові напрямки тренінгів у 2025 році:

Розпізнавання фішингу та соціальної інженерії:

Відпрацьовуйте навички ідентифікації підозрілих посилань та повідомлень (наприклад, про «фейкові» виплати допомоги), що є пріоритетом Стратегії фінансової грамотності НБУ 2030.

Використовуйте ігрові симулятори на платформі «Дія.Освіта», де учні в безпечному середовищі вчаться не повідомляти PIN-коди та CVV-коди стороннім особам [4].

Безпека NFC-платежів:

Навчайте учнів здійснювати розрахунки за допомогою смартфона або смартгодинника. Це надійніше за фізичну картку, оскільки мінімізує ризики її крадіжки або копіювання даних [3].

Відповідно до результатів апробації 2025 року, 80% учнів, які пройшли такі тренінги, впевнено користуються безконтактною оплатою під час проживання в тренувальних квартирах [1].

Біометрична автентифікація як стандарт захисту:

Наголошення на перевагах FaceID та TouchID. Для дітей з інтелектуальними порушеннями або розладами аутичного спектру це найнадійніший спосіб захисту, який усуває необхідність запам'ятовувати складні паролі [3].

Поясніюйте, що біометрія є «ключем», який неможливо підробити, що критично підвищує рівень фінансової автономії.

Інтеграція в Індивідуальній програмі розвитку:

Конкретні навички кібербезпеки мають бути закріплені в Індивідуальній програмі розвитку. Це дозволяє команді супроводу та кар'єрному раднику систематично моніторити стійкість учня до фінансових загроз [2].

Висновок: Регулярні тренінги у 2025 році забезпечують перехід від вразливості до цифрової стійкості, дозволяючи молоді з ООП безпечно інтегруватися в інклюзивну економіку України.

4. Робота з батьками та громадою.

Подолання гіперопіки: Проводьте роз'яснювальну роботу з родинами. Сприяйте залученню учнів до програм «тренувальних квартир», де батьки можуть побачити реальну здатність дитини до самостійного бюджетування [1]. Подолання гіперопіки з боків батьків є критичним завданням у 2025 році, яке потребує цілеспрямованої роботи педагогів та кураторів. Надмірний контроль та опіка, попри добрі наміри, гальмують економічне становлення підлітка та формують «вивчену безпорадність».

Ефективні методичні рекомендації для роботи з родинами у 2025 році:

Активне залучення до «тренувальних квартир»:

Це ключовий інструмент. Запрошуйте батьків на спостережні сесії або підсумкові презентації, де вони наочно бачать, як їхня дитина самостійно планує бюджет, купує продукти та оплачує рахунки за допомогою ШІ-помічників та NFC-платежів.

Цей реальний досвід руйнує міфи про нездатність дитини до самостійного життя.

Роз'яснювальна робота та психологічна підтримка:

Проводьте індивідуальні консультації з психологами та кар’єрними радниками. Пояснюйте, що самостійність — це не ризик, а необхідність для інтеграції в інклюзивну економіку України.

Використовуйте модулі для батьків на платформі «Дія.Освіта», які навчають балансу між підтримкою та наданням свободи.

Узгодження цілей в Індивідуальній програмі розвитку:

На зустрічах команди супроводу (згідно з Наказом МОН № 787) фіксуйте конкретні цілі зменшення опіки в Індивідуальній програмі розвитку. Наприклад: «Дозволити дитині самостійно здійснювати покупки на суму до 500 грн на тиждень».

Це переводить емоційне питання гіперопіки в площину чітких, вимірюваних завдань.

Економічні аргументи:

Наводьте батькам дані дослідження ЮНІСЕФ 2024–2025 років про 2,5-кратну рентабельність інвестицій в інклюзивну адаптацію. Показуйте, що економічне становлення дитини знижує залежність родини від соціальної допомоги у майбутньому.

Висновок: Лише злагоджена робота з усіма членами команди, включаючи родину, дозволяє перетворити освітню теорію на реальну фінансову незалежність випускника. [1, 2, 4]

Орієнтація на підприємництво: Інформуйте випускників про можливість отримання грантів «Власна справа» (2025) для відкриття мікробізнесу, допомагаючи їм повірити у можливість бути роботодавцями, а не лише найманими працівниками [1]. Орієнтація на підприємництво у 2025 році є стратегічним напрямком, що дозволяє молоді з особливими освітніми потребами (ООП) вийти за межі традиційного працевлаштування та стати активними суб'єктами інклюзивної економіки України.

Методичні рекомендації щодо підтримки підприємництва випускників:

Грантова програма «Власна справа» (молодіжний компонент 2025 рік):

Інформуйте учнів, що згідно з оновленими умовами програми Мінекономіки на 2025 рік, молоді люди віком до 35 років можуть отримати мікрогранти (від 150 до 500 тис. грн) на відкриття бізнесу за спрощеною процедурою через портал Дія [4].

Акцентуйте увагу на тому, що особи з інвалідністю мають пріоритет у отриманні грантів, а кошти можна спрямувати на обладнання, оренду та необхідні асистивні технології для роботи [2].

Зміна рольової моделі:

Використовуйте успішні кейси 2024–2025 років, щоб продемонструвати: особа з ООП може бути не лише найманим працівником, а й роботодавцем. Це потужний засіб подолання «вивченої безпорадності».

Проводьте зустрічі з молодими підприємцями з інвалідністю, які вже скористалися грантами «ВІДНОВА» або «Власна справа» [4].

Допомога у підготовці бізнес-плану:

Залучайте кар’єрного радника для допомоги у формуванні спрощеного бізнес-плану ще на етапі навчання. Це завдання має стати частиною Індивідуальної програми розвитку (ІПР) на фінальному етапі [2].

Навчайте учнів використовувати ШІ-помічники для фінансових розрахунків та аналізу ринку, що підвищує їхню самозарадність [3, 4].

Фінансова безпека та звітність:

У межах Стратегії фінансової грамотності 2030 відпрацьовуйте навички звітування за грантові кошти та безпечного користування банківськими рахунками для бізнесу, щоб уникнути економічної експлуатації [3].

Висновок: Підтримка підприємницьких ініціатив у 2025 році створює умови, за яких випускник з ООП отримує реальний шанс на повну економічну автономію та професійну реалізацію.

5. Моніторинг та аналіз

Оцінка самозарядності: Кожні три місяці проводьте зріз навичок соціально-побутового орієнтування (планування витрат на ліки, харчування, комунальні послуги). Результати використовуйте для оперативної корекції навчальної траєкторії. Оцінка самозарядності у 2025 році є критичним елементом моніторингу програми. Вона дозволяє команді супроводу, зокрема кар’єрному раднику, оперативно коригувати освітню траєкторію учня з ООП на основі об'єктивних даних, а не припущень.

Ключові аспекти моніторингу самозарядності (щоквартально):

Регулярний зріз навичок:

Проведення оцінювання кожні три місяці дозволяє своєчасно виявляти прогалини у формуванні життєвих компетенцій.

Оцінка включає практичні завдання: складання списку покупок на тиждень, розрахунок бюджету на ліки, імітацію оплати комунальних послуг через цифрові додатки.

Використання даних з «тренувальних квартир»:

Результати короткострокового проживання вчать менторів та викладачів фіксувати реальні труднощі учня «у полі». Ці спостереження є найціннішим матеріалом для подальшої корекції.

Використання ШІ-помічників та асистивних технологій дозволяє об'єктивно виміряти рівень залежності від сторонньої допомоги.

Оперативна корекція Індивідуальній програмі розвитку:

На основі зрізу команда супроводу вносить зміни до Індивідуальної програми розвитку. Якщо виявлено труднощі з плануванням бюджету, додаються додаткові модулі з фінансової грамотності або посилюється робота з батьками для подолання гіперопіки.

Формування реалістичних очікувань:

Моніторинг допомагає кар'єрному раднику коригувати «Дорожню карту успіху» та професійні орієнтири. Якщо навички самозарядності низькі, акцент робиться на професіях, що потребують меншої фінансової автономії або більшого супроводу.

Висновок: Систематична оцінка самозарядності у 2025 році є запорукою того, що програма залишається гнучкою, адаптивною та ефективною для інтеграції випускників в інклюзивну економіку України. Систематична оцінка самозарядності у грудні 2025 року стала ключовим інструментом доказової педагогіки, що дозволяє перетворити освітній процес на гарантований шлях до фінансової незалежності учнів з ООП.

Значення моніторингу для інклюзивної економіки 2025 року:

Динамічність і гнучкість: Щоквартальний зріз навичок дозволяє команді супроводу не чекати кінця навчального року, а вносити зміни до Індивідуальної програми розвитку миттєво після виявлення труднощів. Це забезпечує відповідність підготовки учня реальним вимогам ринку праці, що постійно змінюється [2].

Об'єктивність через цифровізацію: Використання даних із застосунків для контролю витрат та звітів ШІ-помічників мінімізує суб'єктивізм в оцінці. Це дає кар'єрному раднику точну інформацію про рівень автономії учня, необхідний для вибору між найманою працею та програмою грантів «Власна справа» [4].

Подолання соціальних бар'єрів: Регулярна демонстрація результатів самозарядності (наприклад, успішне бюджетування в «тренувальних квартирах») є найсильнішим аргументом для батьків у подоланні гіперопіки та для роботодавців у підтвердженні надійності майбутнього працівника [1].

Захист від фінансових ризиків: Систематична перевірка навичок кібербезпеки гарантує, що учень не лише вміє заробляти, а й здатний зберегти свої кошти від економічної експлуатації [3].

У 2025 році систематична оцінка самозарядності трансформувала інклюзивну освіту в дієвий механізм формування людського капіталу, готового до активної та безпечної участі в інклюзивній економіці України.

ВИСНОВКИ

Зацікавленість у формуванні уявлень у дітей з особливими потребами про майбутнє економічне становлення дозволяє зробити наступні висновки.

Пріоритет соціально-економічної адаптації. Для дітей з особливими потребами економічна соціалізація є ключовим фактором незалежного життя. Формування уявлень про бюджет, працю та доходи зменшує ризик соціальної ізоляції у дорослому віці.

Це твердження є фундаментальним для сучасної спеціальної та інклюзивної освіти у 2025 році. Ось деталізація того, чому саме цей аспект є критичним:

1. Незалежність як головна мета

Для дитини з особливими потребами фінансова грамотність — це не просто знання про гроші, а інструмент автономії. Вміння розпоряджатися власними коштами (пенсією, заробітною платою) дозволяє учневі:

Мінімізувати залежність від опікунів.

Самостійно приймати рішення щодо власних потреб.

Уникати фінансових маніпуляцій та шахрайства з боку сторонніх осіб.

2. Подолання соціальної ізоляції

Соціальна ізоляція часто виникає через нездатність людини інтегруватися в побутові процеси громади. Формування уявлень про економіку допомагає:

- навичкам комунікації: Розуміння процесу купівлі-продажу, оплати послуг, взаємодії з банківськими установами.

- соціальним ролям: Перехід від ролі «об'єкта допомоги» до ролі «споживача» або «працівника». Це підвищує самооцінку та статус особи в суспільстві.

3. Розуміння зв’язку «Праця — Дохід»

Для учнів з інтелектуальними або ментальними порушеннями цей зв'язок часто є неочевидним. Економічна адаптація передбачає:

- усвідомлення праці як джерела отримання ресурсів;

- розуміння того, що бюджет має межі (виховання відповідального споживання);

- планування витрат (оренда, їжа, ліки), що є базою для виживання в самостійному житті.

4. Профілактика «вивченої безпорадності».

Система освіти, орієнтована лише на академічні знання, часто залишає дитину з особливими потребами безпорадним перед реальним світом. Акцент на соціально-економічній адаптації дає дитині алгоритми дій у типових життєвих ситуаціях; створює відчуття контролю над власним майбутнім.

У 2025 році економічна соціалізація розглядається не як додатковий предмет, а як наскрізна компетенція, яка є важливою для успішної інклюзії та якості життя людини з особливими потребами в дорослому віці.

Найбільшу ефективність мають методи «навчання через дію». Уявлення про майбутнє становлення формуються не через теорію, а через моделювання життєвих ситуацій (покупки, оплата рахунків, вибір професії відповідно до можливостей здоров'я).

Практична спрямованість навчання для дітей з особливими потребами у 2025 році базується на впровадженні реального життєвого досвіду в освітній процес.

Основні аспекти цього підходу включають:

- навчання через дію (Learning by doing): Це методологічна основа, де знання про фінанси та працю здобуваються під час виконання конкретних завдань. Найбільший ефект у 2025 році дає моделювання ситуацій на базі навчальних фірм або через вирішення типових проблем майбутньої професійної діяльності;

- обов'язкова фінансова грамотність. З 1 вересня 2025 року в українських школах запроваджено обов'язковий курс «Підприємництво і фінансова грамотність» для 8-х класів. Учні з ООП опановують практичні

навички: управління сімейним бюджетом, розуміння депозитів та захист від кібершахрайства;

- моделювання життєвих ситуацій: Процес навчання включає імітацію повсякденних справ, таких як оплата рахунків, покупки в магазині та планування витрат. Для дітей з особливими потребами це критично важливо, оскільки дозволяє перевести абстрактні економічні поняття у площину зрозумілих дій;

- профорієнтація з урахуванням можливостей. У 2025 році особлива увага приділяється вибору професії відповідно до стану здоров'я та індивідуальних можливостей учня. Навчання спрямоване на те, щоб випускник усвідомлював зв'язок між своєю працею та майбутнім економічним добробутом. Економічне майбутнє дитини з особливими потребами безпосередньо залежить від правильного вибору професії, що враховує її індивідуальні психофізичні особливості. Важливо формувати розуміння зв'язку між професійною майстерністю та рівнем матеріального добробуту. Профорієнтація для учнів з особливими потребами виходить за межі простої поради щодо вибору професії, стаючи фундаментом їхнього майбутнього добробуту;

- нові формати спеціалізованого навчання. З вересня 2025 року в закладах загальної середньої освіти з'являються спеціальні класи для учнів з особливими потребами, що дозволяє створювати адаптовані умови для відпрацювання практичних життєвих компетенцій.

Зв'язок професії та економічної стабільності. Правильний вибір професії у 2025 році розглядається як головна передумова фінансової незалежності у майбутньому дитини з особливими потребами. Професійна підготовка підвищує шанси на працевлаштування на 20% порівняно з тими, хто її не пройшов.

Урахування індивідуального профілю. Сучасні профорієнтаційні методики спрямовані на виявлення сильних сторін учня та їх кореляцію з вимогами ринку праці, що дозволяє уникнути професійного вигорання та швидкої втрати роботи.

Формування поняття «хочу — можу — треба». Важливою складовою профорієнтації є допомога учневі усвідомити різницю між бажаннями та реальними психофізичними можливостями виконання певних видів діяльності, не нав'язуючи при цьому почуття меншовартості.

Майстерність як запорука доходу. У 2025 році акцент робиться на тому, що рівень матеріального добробуту прямо залежить від якості фахових знань. Учням прищеплюється розуміння, що висококваліфікована праця оплачується краще, навіть в умовах інклюзивного ринку праці.

Нові ініціативи. У грудні 2025 року в Україні презентовано проєкт «Інклюзивна професійна освіта», який має на меті покращити навчання та доступ до професій для людей з інвалідністю, забезпечуючи їх актуальними для економіки навичками.

Психологічна готовність. Профорієнтація також включає формування відповідальності за власний вибір та впевненості у здатності самостійно забезпечувати свої потреби через працю.

Корекційна спрямованість. Процес формування економічних уявлень потребує адаптації матеріалу: використання візуалізації, спрощення складних понять та багаторазового повторення для закріплення навичок фінансової грамотності.

Корекційна спрямованість є обов’язковою умовою навчання дітей з особливими потребами, оскільки дозволяє трансформувати складні економічні категорії у зрозумілі життєві алгоритми.

Станом на 2025 рік виділяють такі ключові аспекти адаптації:

1. Адаптація та модифікація змісту

Для учнів із порушеннями інтелектуального розвитку або затримкою психічного розвитку (ЗПР) навчальні програми підлягають:

Адаптації: зміна способу подачі (більше часу, спрощена мова) без зміни складності предмета.

Модифікації: спрощення самого змісту (вивчення лише базових операцій: «дохід — витрати — решта») відповідно до індивідуальних можливостей.

2. Максимальна візуалізація

Оскільки абстрактне мислення у дітей з особливими потребами часто ускладнене, у 2025 році активно використовуються:

Інфографіка та піктограми: візуальні схеми бюджету, де замість цифр можуть використовуватися зображення товарів та послуг.

Візуальні робочі зошити (Workbooks): розробки 2025 року пропонують використання діаграм та малюнків, що дозволяють учням «проживати» фінансові ситуації через творчість.

Цифрові додатки: використання адаптованих банківських застосунків для імітації оплати рахунків.

3. Спрощення та алгоритмізація

Складні поняття (податки, інвестиції, кредити) розкладаються на прості покрокові дії:

Використання методу «крок за кроком» для кожної фінансової операції.

Заміна складних термінів доступними аналогами (наприклад, замість «депозиту» — «скарбничка в банку»).

4. Багаторазове повторення та закріплення

Для подолання проблем із пам’яттю та засвоєнням навичок застосовується:

Спіральне навчання: постійне повернення до раніше вивчених тем на новому рівні складності.

Симуляційне навчання: багаторазове відпрацювання ситуації «у магазині» або «в банку» в умовах класу до повного автоматизму навички.

Цей підхід дозволяє реалізувати завдання нового обов'язкового курсу «Підприємництво і фінансова грамотність», що впроваджується в українських школах з вересня 2025 року, роблячи його доступним для кожного учня незалежно від його освітніх потреб.

Взаємодія з родиною. Успішне економічне становлення неможливе без підтримки батьків. Спільна робота школи та сім'ї допомагає учневі усвідомити реальні перспективи своєї майбутньої зайнятості та фінансової

автономії.Спільна робота школи та сім'ї у 2025 році визнана вирішальним фактором для успішного переходу дитини з особливими освітніми потребами (ООП) до самостійного економічного життя.

На основі поточної освітньої практики можна виділити такі ключові аспекти взаємодії:

1. Батьки як активні члени команди супроводу.

У 2025 році батьки не просто отримують звіти, а є рівноправними учасниками команди психолого-педагогічного супроводу. Їхня роль полягає у наданні фахівцям унікальної інформації про побутові звички та фінансові реакції дитини; участі в розробці Індивідуальної програми розвитку, де прописуються конкретні економічні цілі (наприклад, самостійна оплата хліба чи користування карткою).

2. Закріплення навичок у домашньому середовищі.

Школа формує теоретичну базу та імітує ситуації, але реальна фінансова автономія досягається через домашню практику, а саме:

- кишенькові гроші. Батьки впроваджують систему розпорядження невеликими сумами, що корелюється з навчальними завданнями в школі;

- спільне планування. Залучення дитини до складання списку покупок або обговорення сімейного бюджету на тиждень, що допомагає подолати розрив між класною вправою та реальним життям.

3. Формування реалістичних професійних очікувань. Співпраця з родиною допомагає дитині усвідомити перспективи майбутньої зайнятості без ілюзій, але з упевненістю. Профорієнтаційні консультації, спільні зустрічі педагогів, батьків та учнів для вибору професії, яка відповідає психофізичним можливостям дитини та вимогам ринку праці 2025 року. Підтримка мотивації, батьки допомагають дитині побачити прямий зв'язок між її зусиллями у навчанні та майбутнім рівнем добробуту.

4. Нові форми взаємодії у 2025 році, а саме:

- батьківські тренінги. Запроваджено спеціальні сесії з фінансової грамотності для родин дітей з ООП, де навчають, як безпечно довіряти дитині перші фінансові кроки.

- цифрова комунікація. Використання спільних застосунків або онлайн-платформ для відстеження прогресу дитини у засвоєнні практичних життєвих навичок.

Безперервність освітнього впливу (ланка: школа — дім — громада) є єдиним шляхом до того, щоб дитина з особливими потребами у дорослому віці стала не об'єктом соціальної опіки, а суб'єктом економічних відносин.

Психологічна готовність. Окрім знань про гроші та роботу, важливо формувати впевненість у власних силах, відповідальність та мотивацію до самостійного забезпечення власних потреб у міру можливостей. Психологічна готовність є фундаментом, на якому тримаються знання та практичні навички. Без віри у власну спроможність дитина з ООП може залишитися пасивним споживачем допомоги.

Станом на 2025 рік, психологічний супровід економічного становлення включає такі ключові аспекти:

1. Подолання «синдрому вивченої безпорадності». Багато дітей з особливими потребами звикають, що рішення за них приймають дорослі. Формування психологічної готовності передбачає:

- створення ситуацій успіху: Виконання посильних фінансових завдань, що підвищує самооцінку учня;

- право на помилку. У 2025 році педагоги наголошують на важливості проживання досвіду неправильних витрат у безпечному середовищі, щоб навчити дитину аналізувати наслідки своїх рішень.

2. Розвиток відповідальності за власний вибір. Економічне становлення неможливе без усвідомлення відповідальності. Учнів навчають розуміти, що ресурси обмежені, і вибір одного товару означає відмову від іншого; брати на себе зобов'язання (наприклад, виконати певну роботу в класі чи вдома для отримання умовної винагороди).

3. Мотивація до самостійності (Агентність). Важливо змінити внутрішню установку учня з «мені повинні допомогти» на «я можу це зробити сам». Це досягається через візуалізацію майбутнього життя, де

дитина має власні речі, роботу та друзів завдяки своїм зусиллям. Приклади для наслідування (Role models): Знайомство з успішними історіями людей з інвалідністю, які досягли фінансової незалежності у 2025 році.

4. Емоційна стійкість у фінансових питаннях. Світ економіки — це стрес (зміна цін, шахрайство, втрата грошей). Психологічна підготовка включає тренінги стійкості (Resilience), навчання дитини не панікувати в разі невдачі, а шукати шляхи вирішення проблеми (наприклад, до кого звернутися за допомогою, якщо загубився гаманець).

5. Підтримка у 2025 році. Згідно з оновленими протоколами психологічного супроводу 2025 року, особлива увага приділяється м'яким навичкам (soft skills) — вмінню домовлятися, просити про належні умови праці та захищати свої економічні інтереси без агресії.

Психологічна готовність перетворює знання про гроші на дієвий життєвий сценарій, де дитина з особливими потребами стає активним творцем власного добробуту, максимально реалізуючи свій потенціал.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Концепція професійної орієнтації та кар’єрного консультування в системі освіти України на 2025–2027 роки : схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України. Київ, 2025. 32 с. URL : https://www.kmu.gov.ua

2. Стратегія фінансової грамотності до 2030 року : пріоритети цифрової та фінансової безпеки для вразливих груп населення / Національний банк України. Київ : НБУ, 2021. 48 с. URL : https://bank.gov.ua

3. План заходів на 2025–2026 роки з реалізації Національної стратегії створення безбар’єрного простору в Україні : затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України. Київ, 2025. 40 с. URL : https://www.kmu.gov.ua

4. Звіт про результати освітніх проєктів для осіб з інвалідністю в межах програми «Дія.Освіта» / Міністерство цифрової трансформації України. Київ, грудень 2025. 28 с. URL : https://thedigital.gov.ua

5. Звіт Державної служби зайнятості України щодо видачі ваучерів на навчання за 2025 рік. Київ, 2026. 22 с. URL : https://www.dcz.gov.ua

6. Оновлені умови реалізації програми «Грант для ветеранів та другого з подружжя / Власна справа» / Міністерство економіки України. Київ, 2025. 18 с. URL: https://www.me.gov.ua

7. Звіт про результати впровадження нових соціальних послуг у 2025 році / Міністерство соціальної політики України. Київ, 2026. 34 с. URL : https://www.msp.gov.ua

8. Стратегія фінансової грамотності до 2030 року : підтримка вразливих груп населення (оновлення вересень 2025 р.) / Національний банк України. Київ : НБУ, 2025. 52 с. URL : https://bank.gov.ua

9. Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII (зі змінами і доповненнями). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19

10. Методичні рекомендації щодо соціальної адаптації молоді з особливими освітніми потребами / М-во освіти і науки України, М-во соціальної політики України. Київ, 2025. 60 с. URL : https://mon.gov.ua

11. Фінансова грамотність. Спеціальний курс для учнів з особливими освітніми потребами : навчально-методичний посібник для вчителів / Національний банк України, Міністерство освіти і науки України. Київ : НБУ, 2025. 120 с. URL : https://bank.gov.ua

12. Бондар В. І., Золотоверх В. В. Професійне самовизначення учнівської молоді в умовах освітнього округу : монографія. Київ : Педагогічна думка, 2011. 256 с.

13. Соціальна та життєва практика дітей з інтелектуальними порушеннями в умовах НРЦ : методичний посібник / за ред. І. Г. Єрмакова. Київ : Інститут спеціальної педагогіки НАПН України, 2018. 180 с.

14. Соціальна та життєва практика дітей з інтелектуальними порушеннями в умовах НРЦ : навчально-методичний посібник / І. Г. Єрмаков (ред.), К. С. Тороп, К. В. Рейда. Київ : Освіта України, 2018. 192 с.

15. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи : монографія. Київ : Самміт-Книга, 2009. 272 с.

16. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Діти з особливими освітніми потребами: навчання та супровід у воєнний і поствоєнний час : навчально-методичний посібник. Київ : Освіта України, 2024. 240 с.

17. Олійник Г. В. Особливості соціалізації дітей з особливими потребами у сучасному українському суспільстві. Київ : Соціум, 2020. 168 с.

18. Остролуцька Л. І. Інституалізація соціальної роботи щодо реабілітації дітей та молоді з інвалідністю : монографія. Львів : Ліга-Прес, 2020. 214 с.

19. Соціальна робота з дітьми з інвалідністю та їхніми сім’ями у воєнний та повоєнний періоди : колективна монографія / за заг. ред. Ж. В. Петрочко. Київ : Академвидав, 2024. 260 с.

20. Порошенко М. А. Інклюзивна освіта : навчальний посібник. Київ : Освіта, 2019. 304 с.

21. Хохоліна О. П. Психолого-педагогічні основи трудового навчання дітей з інтелектуальною недостатністю : навчальний посібник. Київ : Педагогічна думка, 2016. 200 с.

22. Чеботарьова В. О. Критерії оцінювання учнів з особливими освітніми потребами та програми з корекційно-розвиткової роботи : методичний посібник. Київ : Інтерсервіс, 2018. 156 с.

23. Шевченко О. В. Соціальна адаптація дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі : монографія. Харків : Ранок, 2023. 188 с.